

Project

Α ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ 2013

«Απονομή δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα»

Υπόθεμα: «Απονομή δικαιοσύνης στην Κρήτη [Γόρτυνα]»

ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ:

ΤΜΗΜΑ Β΄4:

1. Τζαγκαράκη Ευαγγελία
2. Τσικνάκη Ιωάννα
3. Τυράκη Δήμητρα
4. Φανουράκη Ανθούλα

Υπεύθυνη καθηγήτρια:
Καλοχριστιανάκη Ευτυχία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ. 3
- ΜΙΝΩΑΣ..... σελ.4
- ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ..... σελ.6
- ΦΑΙΣΤΟΣ.....σελ.8
- ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.....σελ.11
- ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ.....σελ.16
- ΓΟΡΤΥΝΑ.....σελ.17
- ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ.....σελ.31
- ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....σελ.44
- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.47

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο Γενικό Λύκειο Μοιρών κατά το Α τετράμηνο του σχολικού έτους 2013-14 πραγματοποιήθηκε η παρούσα ερευνητική έκθεση για το θέμα:

« Απονομή της δικαιοσύνης στη Αρχαία Ελλάδα» και με το υπόθεμα:

« Απονομή της δικαιοσύνης στην Κρήτη [Γόρτυνα] και Σπάρτη».

ΟΝΟΜΑ ΟΜΑΔΑΣ: «Αναδρομή στο παρελθόν»

Για την εργασία συνεργάστηκαν ομαδικά οι μαθητές:

1. Τζαγκαράκη Ευαγγελία
2. Τσικνάκη Ιωάννα
3. Τυράκη Δήμητρα
4. Φανουράκη Ανθούλα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της ερευνητικής μας εργασίας ασχοληθήκαμε με το θέμα της απονομής της δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα η ομάδα μας ασχολήθηκε με την απονομή της δικαιοσύνης στην Κρήτη δηλαδή στην Γόρτυνα και σε συνεξέταση με την Σπάρτη. Επίσης παρουσιάζονται οι αρχαιολογικοί χώροι της Κρήτης που σχετίζονται με το θέμα της εργασίας μας. Η Κρήτη παραδοσιακά εθεωρείτο το κέντρο παλιάς και δίκαιης νομοθεσίας, που την μελετούσαν οι νομοθέτες των άλλων πόλεων. Οι νόμοι της Κρήτης θεωρούνταν θεόδοτοι από τον ίδιο τον Δία, που τους είχε παραδώσει στους εκλεκτούς του γιους Μίνωα και Ραδάμανθυ. Η ίδια η περίφημη νομοθεσία της Σπάρτης, σύμφωνα με μια αντίληψη πλατιά διαδομένη ήδη στην Αρχαιότητα, κατάγεται από την κρητική νομοθεσία. Εξάλλου οι πόλεις της Κρήτης και η Σπάρτη στα κλασικά χρόνια ήταν δωρικές, τουλάχιστον σε πολλά ζητήματα. Εξαιρετο και σημαντικό δείγμα αυτής της διάσημης στον αρχαίο ελληνικό κόσμο νομοθεσίας αποτελεί η νομοθεσία της Γόρτυνας που σώθηκε πάνω στη Μεγάλη Επιγραφή.

Η Γόρτυνα ήταν αρχαία πόλη και αρχαιολογικός χώρος σήμερα της Κρήτης. Πριν 120 χρόνια ανακαλύφθηκε η Μεγάλη επιγραφή της Γόρτυνας, που ονομάστηκε και Βασίλισσα των επιγραφών, αφού είναι η μεγαλύτερη που έχει βρεθεί σε ελληνικό έδαφος. Περιλαμβάνει τον Κώδικα των Νόμων της Αρχαίας Γόρτυνας, είναι δηλαδή το αρχαιότερο γραπτό νομοθετικό κείμενο της Ευρώπης. Οι πληροφορίες για την επιγραφή είναι σπουδαίες για τα ατομικά δικαιώματα των ελεύθερων πολιτών και των δούλων και τις διαδικασίες κληρονομιάς, υιοθεσίας και διαζυγίου, για την εφαρμογή των νόμων, και την κοινωνική και οικονομική ζωή στα χρόνια γύρω στα 500 με 450 π.Χ. σε μια αρχαία τυπική πόλη.

ΜΙΝΩΑΣ

Οι τρεις γιοί του Δία και της Ευρώπης, ο Μίνωας , ο Ραδάμανθους και ο Σαρπιδών, σαν πέθανε ο θετός πατέρας τους , ο Αστέριος , κληρονόμησαν το βασίλειο του. Για το πώς έγινε αυτό άλλοι έλεγαν ότι ο ίδιος ο Αστέριος το μοίρασε στα τρία και άλλοι ότι δεν πρόφτασε ο ίδιος να ορίσει τα δικαιώματα του καθενός , για αυτό , μετά τον θάνατο του, τα παιδιά τσακώθηκαν για την κληρονομιά .Ο Μίνωας επέμενε πως ήταν σύμφωνα με την θέληση του θεού να γίνει αυτός βασιλιάς, όμως οι άλλοι δεν ήθελαν να το παραδεχτούν. Τότε ο Μίνωας για να δείξει στους αδελφούς του ότι έλεγε την αλήθεια, τους είπε πως οι θεοί θα έκαναν ότι αυτός θα τους ζητούσε και έτσι θα φανέρωναν το θέλημα τους. Ο Μίνωας προσευχήθηκε στον Ποσειδώνα θα τους στείλει από την θάλασσα έναν ταύρο, για να τον θυσιάσει, και τότε αμέσως ξεπήδησε από τα κύματα ένας ολόλευκος ταύρος , που ομορφότερο δεν είχαν ξαναδεί οι άνθρωποι. Με αυτό το θαύμα όλοι αναγνώρισαν αρχηγό τους τον Μίνωα. Άλλοι όμως είπαν πως όταν φιλονίκησαν τα αδέρφια για την εξουσία , ο Μίνωας πήρε χρησμό, που έλεγε να περιμένει από την θάλασσα σημάδι. Σε λίγο ήρθε από το Κρητικό πέλαγος , με πλοία και στρατό, έναν στρατηγός με το όνομα Ταύρος αυτός πήγε με το μέρος του Μίνωα ,έτσι ο Μίνωας βρέθηκε με περισσότερες δυνάμεις και πέτυχε να πάρει την βασιλική εξουσία.

Ο Μίνωας πήρε γυναίκα την Πασιφάη, κόρη του Ηλίου και της ή της Κρήτης και μερικούς πήρε την ίδια την Κρήτη, που ήταν κόρη του Αστερίου .Με την Πασιφάη ή την Κρήτη ο Μίνωας απόκτησε γιους τον Δευκαλίωνα, τον Γλαύκο , τον Ανρόγεο και τον Κατρέα, και κόρες την Αριάδνη, την Φαίδρα, την Ακάλη ή Ακαλλιίδα και την Ξενοδίκη. Εκτός από αυτά τα οχτώ παιδιά, ο Μίνωας είχε ακόμα και πολλά νόθα, που απόκτησε από τις σχέσεις του με άλλες γυναίκες. Από κάποια ιστορία, διαφορετική και πόλη λίγο γνώστη, μαθαίνουμε πως μετά το θάνατο του Αστερίου η εξουσία μοιράστηκε Ραδάμανθους ανέλαβε να γράψει τους νόμους της Κρήτης ,και μόνο το βασιλικό σκήπτρο κράτησε ο Μίνωας. Αυτός τότε έκανε γάμο με την Ιτώνη, κόρη του Λυκτίου και ο γιος τους ο Λύκαστος ,που τον διαδέχτηκε στο θρόνο, πήρε γυναίκα την Ίδη, τη θυγατέρα του Κορύβαντα, και έκανε τον δεύτερο Μίνωα. Αυτός ο δεύτερος Μίνωας, έλεγαν ότι ήταν άντρας της Πασιφάης και ο πατέρας των παιδιών της, αυτός αναδείχτηκε βασιλιάς των Βασιλιάδων της Κρήτης και ο θαλασσοκράτορας, που ήθελε να τον αναγνωρίζουν σαν γιο του Δία.

Ο Μίνωας με το χρυσό σκήπτρο, που, όπως πίστευαν, του είχε χαρίσει ο ίδιος ο Δίας, κατάφερε να ενώσει κάτω από τη δύναμη του τις εκατό και πάνω πολιτείες της Κρήτης και με κέντρο την Κνωσό να κυριαρχήσει μέσα και έξω από τη μεγαλόνησο, να κάνει στόλο τράνων να διώξει από τις θάλασσες τους πειρατές, να περιορίσει βάρβαρους λαούς, να χτίσει πολιτείες καινούργιες πάνω στα νησιά και τις γύρω στεριές και να κυβερνήσει τους αναρίθμητους υπηκόους του με νομούς που ο Δίας του είχε διδάξει. Στον καιρό του οι πολιτείες μεγάλωσαν και ομόρφυναν ,οι τέχνες αναπτυχθήκαν και οι άνθρωποι έζησαν ειρηνικά, με πλούτο και με σιγουριά .**Χιλιάδες χρονιά οι λαοί κράτησαν στη μνήμη τους τη θύμηση του Μίνωα με τη σιδερένια θέληση και τη σκληρότητα της**

δύναμης μαζί με την αξεπέραστη δικαιοσύνη του, αυτή που τον αξίωσε ακόμα και στον Άδη, σαν αρχιδικαστής, να βρίσκεται ψηλότερα από τον Ραδάμανθυ και τον Αιακό και να αποφασίζει για τους νεκρούς που κατέβαιναν καθημερινά στον Κάτω Κόσμο από Ανατολή και Δύση.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ:

Το όνομα του Μίνωα, που την προελληνική καταγωγή του θα έπρεπε να τη θεωρούμε αυτονόητη, παρά τις πολλαπλές προσπάθειες, δεν έχει ετυμολογηθεί ούτε υπάρχουν επιχειρήματα που να στηρίζουν την υπόθεση ότι ήταν βασιλικός τίτλος ανάλογος με του Φαραώ στην Αίγυπτο. Το πρόσωπο του, μόλο που είναι σημειωμένο από τα γνωρίσματα της λατρείας του Δία, δεν το συναντάμε στην παράδοση θεϊκό, αλλά ανθρώπινο, ενός βασιλιά που αιωρείται ανάμεσα στον μύθο και την ιστορία. Γύρω από αυτό έχουν κατασταλάξει πλήθος μνήμες από τον μινωικό πολιτισμό στο σύνολο του. Με τις σημερινές πλούσιες γνώσεις μας από τον πολιτισμό αυτό η θρυλική μορφή του νομοθέτη και του κυβερνήτη, του κατακτητή και του θαλασσοκράτορα, φαίνεται να παίρνει πάλι ζωή και να πλανιέται πάνω από τις ιστορικές πραγματικότητες.

Στην παραλλαγή του μύθου μα τους δυο Μίνωας είναι φανερό η τάση να ενταχθούν στην γενιά του μεγάλου βασιλιά πρόσωπα από μικρότερες τοπικές παραδόσεις, κυρίως επώνυμοι ροές και γενάρχες. Ανάλογες τάσεις σχετικές με την ίδρυση πόλεων, μέσα και έξω από την Κρήτη, κατά την εξάπλωση της αυτοκρατορίας, υποδηλώνονται στο μύθο με τους πολλαπλούς έρωτες του Μίνωα και τους πιο πολλούς απογόνους του, γνήσιους και νόθους μαζί.

Η μορφή του Μίνωα, αρχικά προσδιορισμένη από τον κρητικό τύπο λατρείας του Δία, στην εξέλιξη της μέσα στο μύθο αποκτά τα γνωρίσματα που τις προσδίδει το αυστηρά πατριαρχικό πρότυπο και τελικά παρουσιάζει συγχωνευμένα τα προελληνικά με τα δωρικά στοιχεία. **Η δραστηριότητα του ηγεμόνα σαν νομοθέτη και συνάμα σαν αρχιδικαστή έχει κάτι το πρωταρχικό, ενώ η διάκριση των εξουσιών, που προϋποθέτει η εκδοχή με την ανάθεση του νομοθετικού έργου στον Ραδάμανθυ, είναι απίθανη για την προϊστορία και εξηγείται μονό από την τάση να βρεθεί μια θέση διπλά στον Μίνωα για μια μορφή ομοειδή, όπως ο μυθολογούμενος αδελφός του. Όσο για τη θέση του κριτή των νεκρών έχουμε να σημειώσουμε ότι είναι σύμφωνη και με την παροιμιώδη δικαιοσύνη του Μίνωα και με την ιδιότητα του πατέρα τόπου στον Κρητικό μύθο της Ευρώπης ενεργεί, όπως είδαμε, και σαν θεός του Κάτω Κόσμου.**

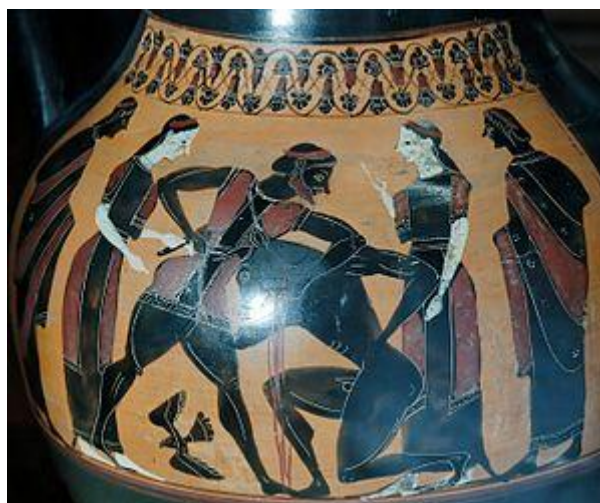
ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Όταν έγινε ο Μίνωας βασιλιάς της Κρήτης, όρισε σε αντιρόσωπο του στη διοίκηση τον αδελφό του τον Ραδάμανθου, τον έμαθε να κρίνει τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους, να επιβλέπει την εφαρμογή του νομού, κυρίως όμως του ανέθεσε να δικάζει τις υποθέσεις μέσα στην πρωτεύουσα του κράτους, την Κνωσό, ενώ την απονομή της δικαιοσύνης στα χωριά την ανέθεσε στον Τάλο, τον χάλκινο γίγαντα ,που έφερνε γύρο ολόκληρη την Κρήτη.

Για τον Ραδάμανθου οι άνθρωποι του καιρού του πίστευαν πως κανείς δεν μπορούσε να δικάσει μια υπόθεση πιο δίκαια άπαυτων και γι'αυτό και η κρίση του έμεινε παροιμιώδης. Από τον Ραδάμανθου έλεγαν πως κρατούσαν σαν τούτες οι βασικές αρχές του δικαίου)Αν αμυνόμενος χτυπήσεις αυτόν που πήγε να σου κάνει κακείσε αθώς). Να σου κάνουν το κακό που έκανες)Μην ορκίζεσαι για ασήμαντα πράγματα. Άλλοι έλεγαν ότι ο Ραδάμανθου, εκτός από την απονομή της δικαιοσύνης και την επίβλεψη στην εφαρμογή του νόμου, είχε κάνει και καθαρά νομοθετικό και πολιτικό έργο, κυρίως έξω από την Κρήτη, στα νησιά του Αιγαίου και στα παραλία της Πίκρας Ασίας. Σ'αυτές τις περιοχές τον υποδέχονταν παντού σαν αρχηγό και προστάτη τους, γιατί παντού, προτού πατήσει το πόδι είχε φτάσει η φήμη του για την ακέραιη δικαιοκρισία του. Μόνο βάρβαρους λαούς και πειρατές απώθησε ο Ραδάμανθου από αυτά τα μέρη με στρατιωτική δύναμη. Όλοι οι άλλοι με τη θέληση τους δεχτήκαν τη δική του διακυβέρνηση. Έτσι ο Ραδάμανθου αποίκισε πολλούς τόπους ερήμους ως την έποψη του, ένωσε μικρούς οικισμούς και έκανε πολιτείες, στις οποίες ρύθμισε ο ίδιος τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τούτη διοίκηση τούτη σχέση τους με το κέντρο της Κρητικής αυτοκρατορίας και διόρισε σε κάθε πόλη άρχοντα κάποιον από τους γιους του Μίνωα ή τους δικούς του ή κάποιον από τους πιο εμπίστους συνεργάτες τούτη Μικρά Ασία ο Ραδάμανθου ίδρυσε την πόλη Ερυθρές ,με το όνομα του γιου του, του Έρυθρου ,που τον έκανε και πρώτο βασιλιά της. Στη Χίο εγκατέστησε τον Οινωπίωνα, τον γιο της Αριάνδης, στη Λήμνο τον Θόαντα, στη Σκύρο τον Ενωέα, στην Άνδρο τον Ανδρέα, στη Δήλο τον Άνιοκαι στην Πάρο τον Αλκαίο. Πάνω σ'αυτή την ιστορία πρόσθεταν ότι η φήμη του Ραδάμανθου σαν του πιο δίκαιου ανθρώπου ήταν από την αρχή τόσο μεγάλη μέσα στην Κρήτη που ο αδελφός του, Μίνωας, τη φοβήθηκε, και γι'αυτό ακριβώς για να μην τον έχει κοντά του, τον έστειλε στις ακριτικές περιοχές του βασιλείου του.

Πρώτη παραλλαγή. Ο Ραδάμανθους, λένε, συγκρούστηκε πραγματικά με τον αδελφό του, μερικοί μάλιστα πίστευαν ότι σκότωσε τον Μίνωα και υστέρτα έφυγε και πήγε στις Ωκαλέες της Βοιωτίας και εκεί πήρε γυναίκα τη μάνα του Ηρακλή, την Αλκμήνη. Πρόσθεταν ακόμα ότι τότε ο Ραδάμανθους δίδαξε στον μικρό Ηρακλή την τοξοβολία. Για άλλους το ζευγάρι του Ραδάμανθου με την Αλκμήνη είχε γίνει στα Νησιά των Μακάρων, αφού βέβαια είχαν φύγει πια και οι δυο από τον Απάνω Κόσμο. Και έλεγαν πως ο ίδιος ο Δίας, πατέρας του Ραδάμανθου και πρώτος εραστής της Αλκμήνης, είχε ενδιαφερθεί για το γάμο αυτό και είχε στείλει τον Ερμή να κλέψει το σώμα της νεκρής Αλκμήνης και να το μεταφέρει στα νησιά των Μακάρων εκεί **ο Ραδάμανθους για την αξιέπαστη δικαιοσύνη του, είχε ταχθεί από τον πατέρα του και πατέρα όλων των θεών και των ανθρώπων να δικάζει τους νεκρούς που έρχονταν από την Ασία, ενώ δίπλα του ο Αιακός δικάζε τους νεκρούς που έρχονταν από την Ευρώπη ανάμεσα τους, ψηλότερα και από τους δύο, καθόταν αρχιδικαστής ο Μίνωας με το ολόχρυσο σκήπτρο του Δια.**

Δεύτερη παραλλαγή. Πρώτος άρχοντας της Κρήτης ήταν ο Κρης, αυτός που έδωσε και το όνομα του στη μεγαλόνησο. Γιος του ήταν ο Τάλος, ο χάλκινος γίγαντας γιος του Τάλου ήταν ο Φαιστός, που έχτισε τη Φαιστό και του Φαιστού γιος ήταν ο Ραδάμανθους που έγινε και πατέρας του Γόρτυνα, του ιδρυτή της Γόρτυνας. **Γι' αυτόν τον πολύ παλιό Ραδάμανθου έλεγαν πως ήταν ο πιο δίκαιος άνθρωπος, πως αυτός εξημέρωσε τους ανθρώπους στον τόπο του, τους έβαλε να κατοικήσουν μαζί μέσα σε οικισμούς και έφτιαξε γι' αυτούς τους πρώτους νόμους, που, όπως ο ίδιος έλεγε, τους είχε δείξει σ' αυτόν ο Κρητικός Δίας. Ύστερα από πολλές γενιές, και αφού η φήμη της δικαιοσύνης του Ραδάμανθου είχε απλωθεί σ' ολόκληρη την Κρήτη, ο Μίνωας θέλησε να τον μιμηθεί σε όλα, γι' αυτό και έλεγε και για τους δικούς του νόμους ότι τους είχε γράψει όπως τους είπε σ' αυτόν ο θεός της Κρήτης.**

ΦΑΙΣΤΟΣ

Η Φαιστός ήταν μια Μινωϊκή πόλη της Κρήτης, τα ερείπια της οποίας βρίσκονται 55km νότια του Ηρακλείου. Η πόλη κατοικήθηκε ήδη από το 6000πΧ, ενώ ήκμασε παράλληλα με την πόλη της Κνωσού, έως τον 1^ο πΧ αιώνα.

Η Φαιστός είναι διάσημη για το ανάκτορο της, το οποίο είναι επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος και δέχεται χιλιάδες επισκέπτες το χρόνο. Το ανάκτορο της Φαιστού ήταν κτισμένο σε χαμηλό λόφο στην πεδιάδα της Μεσαράς, με πανοραμική θέα στην τριγύρω περιοχή. Είναι το δεύτερο μεγαλύτερο μετά της Κνωσού, καθώς καταλαμβάνει έκταση 18 στρεμμάτων.

Το ανάκτορο της Φαιστού ιδρύθηκε περίπου το 2000πΧ, σύμφωνα με τον μύθο από τον Μίνωα. Βασιλιάς του ανακτόρου υπήρξε ο αδερφός του Μίνωα, ο μυθικός Ραδάμανθους. Ο Ραδάμανθους ήταν γιος της Ευρώπης και του Δία και ήταν γνωστός για την δικαιοσύνη του. Μάλιστα σε αυτόν αποδίδεται η συγγραφή του Κρητικού Κώδικα, του πρώτου νομοθετήματος από κανόνες δικαιοσύνης, τον οποίον υιοθέτησαν αργότερα οι Σπαρτιάτες. Λόγω της δίκαιης κρίσης του, μετά τον θάνατο του ορίστηκε κριτής στον Άδη, όπως και ο αδερφός του Μίνωας.

Το ανάκτορο ισοπεδώθηκε το 1700πΧ από σεισμό, αλλά αναστηλώθηκε άμεσα. Τότε η Φαιστός παρήκμασε, ενώ τα ηνία της περιοχής πήρε η γειτονική Αγία Τριάδα, την οποία μπορείτε να επισκεφτείτε. Η Φαιστός παρέμεινε όμως το σημαντικότερο λατρευτικό κέντρο της νότιας Κρήτης. Μετά την καταστροφή του 1450πΧ (πιθανόν από σεισμό), η Φαιστός αναστηλώθηκε, έκοψε δικό της νόμισμα κι επανήλθε στην ακμάζουσα κατάσταση της. Αυτό διήρκησε ως τον 1^ο αιώνα π.Χ., όταν καταστράφηκε από τη γειτονική Γόρτυνα, η οποία έγινε άλλωστε και η νέα πρωτεύουσα όλης της Κρήτης.

Τα κτίσματα που βλέπει ο επισκέπτης σήμερα στην Φαιστό ανήκουν στην περίοδο 1700-4150πΧ και σε αντίθεση με της Κνωσού, δεν έχουν αναστηλωθεί. Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1900 από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή υπό την καθοδήγηση των Federico Halbherr και Luigi Pernier, ενώ το 1950-71 ανέλαβε ο Doro Levi.

Σύντομη Περιήγηση

Η είσοδος στο ανάκτορο γίνεται από την πλακόστρωτη βόρειο-δυτική αυλή **(1)**. Από εκεί μια σκάλα οδηγεί στη Δυτική Αυλή **(4)**, στο μικρό θέατρο και το τριμερές ιερό **(3)**. Μια άλλη μεγαλοπρεπής σκάλα οδηγεί στην κεντρική αυλή και βλέπουμε τις Δυτικές αποθήκες **(6)**. Από την άλλη μεριά θα δείτε τα ερείπια του βωμού και την είσοδο για τα βασιλικά δωμάτια. Στην νότια μεριά της αυλής βρίσκεται ο Νεολιθικός κλίβανος και ο Ναός της Ρέας **(7)**. Στα ανατολικά **(8)** βρίσκεται το μέγαρο του Πρίγκηπα και παραπέρα ο μεταλλευτικός κλίβανος. Στα βόρεια του ανακτόρου θα δείτε το απομονωμένο κτίριο που λέγεται Αρχείο **(9)**, όπου βρέθηκε ο πασίγνωστος Δίσκος της Φαιστού, Πρόκειται για ένα πήλινο δίσκο στις δυο πλευρές του οποίου υπάρχει εγχάρακτο κείμενο με 241 σύμβολα σε σπειροειδή διάταξη που ακόμα δεν έχουν καταφέρει να διαβάσουν οι αρχαιολόγοι. Παραδίπλα βρίσκονται τα

διαμερίσματα της Βασίλισσας και του Βασιλιά (9), και η δεξαμενή καθαρμών.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ(500-323π.Χ)

Ένα μεγάλο μέρος της φήμης της στην κλασική Ελλάδα όφειλε η Κρήτη στην εσωτερική της οργάνωση και στην καλλιέργεια του δικαίου. Οι πόλεις της Κρήτης ήταν σε μεγάλη υπόληψη για την ευνομία τους. Οι παλαιότερες διατάξεις νόμων που χαραχτήκαν πάνω σε πέτρα προέρχονται από την Δρήρο της Κρήτης και χρονολογούνται στα τέλη του 7^{ου} αιώνα- η πιο ευανάγνωστη είναι μια σύντομη θεσμική τροποποίηση, που δεν παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, αν και στην εποχή της πρέπει να είχε προκαλέσει πολλές συζητήσεις. Είναι γενικά πιθανό ότι οι νόμοι θα καταγράφονταν πάνω σε πιο μαλακό υλικό, προτού τους χαραξουν σε πέτρα. Το κύρος αυτό ανάγεται εν μέρει σε μυθολογικές παραδόσεις και μινωικές μνήμες και επιβιώσεις. Οι νόμοι που, σύμφωνα με την παράδοση παραλάμβανε ο Μίνωας κάθε 9 χρόνια από τον Δία στο Ιδαίο Άντρο και ίσχυαν, ακόμα και στα χρόνια του Αριστοτέλη, για τον προδωρικό πληθυσμό, και η μορφή του δικαίου δικαστής Ραδάμανθυ μαρτυρούν τη θολή εικόνα για μια παλαιά τάξη δικαίου. Αλλά και για τα αρχαϊκά χρόνια παραδίδονται επιδράσεις της Κρήτης στη νομοθεσία της Σπάρτης, της Αθήνας και της Μεγάλης Ελλάδος. Η Κρήτη είχε προχωρήσει από τον 7^ο αιώνα σε σημαντικές νομοθετικές καινοτομίες, μερικές από τις οποίες μπορούμε να τις ανασυνθέσουμε με βάση το μεταγενέστερο δίκαιο της Γόρτυνας{5^{ος} αιώνας}. Οι παραδόσεις για την πρωτοπορία της Κρήτης στο δίκαιο έστρεψαν την προσοχή πολιτικών, θεωρητικών και ιστορικών στο νησί ,σε μια εποχή όπως που ή κάποτε καινοτόμα κρητική νομοθεσία είχε παραμείνει αρχαϊκή. Οι έπαινοι του Ξενοφώντα, του Πλάτωνα, του Δίωνα, του Εφόρου, του Αριστοτέλη και του Καλλισθένη για τους Κρητικούς νομοθέτες συντήρησαν τη φήμη αυτή μέχρι την ύστατη αρχαιότητα. Τα νέα ευρήματα άλλοτε επιβεβαιώνουν τις πληροφορίες των αρχαίων συγγραφέων και άλλοτε δείχνουν ανάμειξη φιλοσοφικών θεωριών με γνήσιες παραδόσεις. Ασφαλώς όμως, μας επιτρέπουν να τοποθετήσουμε την καλλιέργεια του δικαίου και την εξιδανίκευσή της στα ιστορικά τους πλαίσια.

Από το άλλο μέρος, στη Σπάρτη δεν υπήρχε καμία γραπτή νομοθεσία- υποτίθεται ότι ο σεβάσμιος Λυκούργος είχε απαγορεύσει τους γραπτούς νόμους- και ο Αριστοτέλης τον 4^ο αιώνα επισημαίνει πόσο επικίνδυνο είναι να επιτρέπεται στους φόρους, που ενδέχεται να είναι ανάξια πρόσωπα, να ερμηνεύουν στις αποφάσεις τους το παραδοσιακό προφορικό δίκαιο, χωρίς δυνατότητα ελέγχου από καμία άλλη εξουσία. Η Σπάρτη που δεν διέθετε σώμα ενόρκων ή γραπτή νομοθεσία, εμφανίζει παρυσσότερα φαινόμενα κακής κρίσης στις δημόσιες δίκες.

Για να μπορέσουμε να βρούμε λεπτομερείς πληροφορίες πρέπει να φτάσουμε στο αναπτυγμένο θεσμικό σύστημα της κλασικής Αθήνας, όπως αποκαλύπτεται στους δικανικούς λόγους και σε άλλες πηγές. Για το τι προηγήθηκε μπορούμε να πάρουμε μία ιδέα από το λεγόμενο κώδικα της Γόρτυνας στην Κρήτη. Αν και πρόκειται για εκτεταμένο κείμενο, χαραγμένο πάνω στον κυρτό τοίχο ενός κτιρίου που ένα μέρος του στέκει ακόμη όρθιο, δεν καλύπτει πλήρως κανένα θέμα. Φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα μίας εκτεταμένης αναθεώρησης της νομοθεσίας της πόλης, περιλαμβάνει, αρκετά συστηματικά, τροποποιήσεις νόμων σε διάφορους τομείς, αλλά οι

τροποποιήσεις αυτές προϋποθέτουν σε όλο το κείμενο του νόμου, γνώση της υπάρχουσας νομοθεσίας, που με τη αναθεώρησή αυτή απλώς συμπληρώνεται ή τροποποιείται. Η επιγραφή ανάγεται στα μέσα του 5^{ου} αιώνα, αλλά η κοινωνία για την οποία προοριζόταν ήταν λιγότερο αναπτυγμένη από την κοινωνία της Αθήνας την ίδια εποχή, και έτσι ο κώδικας μας δίνει την εικόνα ενός πιο αρχαϊκού σταδίου ανάπτυξης της πόλης.

Η δικαιοσύνη στον κώδικα της Γόρτυνας απονέμεται από ένα πρόσωπο που ονομάζεται απλά δικαστής, χωρίς καμία άλλη ένδειξη για το τι είδους άνθρωπος ήταν ή πώς διοριζόταν – αν και επιγραφές της ίδια της εποχής από την Γόρτυνα και άλλα μέρη της Κρήτης, δείχνουν ότι οι συνηθισμένοι άρχοντες ασκούσαν και δικαστικά καθήκοντα. Το εντυπωσιακότερο ίσως για μας είναι ότι οι νόμοι αυτοί αποτελούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από οδηγίες που ο δικαστής έπρεπε να τις τηρεί μηχανικά. Υπάρχουν δυο διαφορετικές διατυπώσεις όπου η μια λέει στο δικαστή ποια ετυμηγορία και ποινή αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες περιστάσεις, που μπορεί να περιλαμβάνουν και το γεγονός ότι υπάρχουν μάρτυρες να καταθέσουν, ή ότι αντίδικοι ή οι υπερασπιστές τους είναι πρόθυμοι να ορκιστούν ή η άλλη διατύπωση του λέει να εκδώσει αυτός την απόφασή του, αφού πρώτα ορκιστεί ο ίδιος .

Έτσι η περίφημη νομική επιγραφή της Γόρτυνας δεν αποτελεί μεμονωμένο δείγμα νομοθεσίας. Σώζονται αποσπάσματα νόμων από τον 7^ο μέχρι τα μέσα του 5ου αιώνα από πολλές πόλεις {Γόρτυνα ,Κνωσό, Λύττο , Ελεύθερνα, Αξό, Φαιστό, Ριζηνία, Ελτυνία}. Αυτή η έντονη νομοθετική δραστηριότητα, που άλλοτε συνίσταται στην εισαγωγή νέων και άλλοτε στην καταγραφή παλαιότερων νόμων, μας υποχρεώνει να αναζητήσουμε κοινά αίτια και χαρακτηριστικά. Φαίνεται ότι στη Κρήτη επενέργησαν παράγοντες ανάλογοι με εκείνους που οδήγησαν και άλλες ελληνικές περιοχές στη μεταρρύθμιση και καταγραφή του δικαίου. Μάλλον από τον 7^ο αιώνα παρουσιάστηκαν και στην Κρήτη σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, που είχαν σχέση με την ιδιοκτησία γης. Τα εδάφη είχαν αρχικά διαιρεθεί σε ίσους κλήρους, αλλά η σταδιακή διαίρεση του κλήρου σε οικογένειες, τα χρέη, η υποθήκευση της γης και η υποδούλωση των χρεωμένων πολιτών είχαν υπονομεύσει την αρχική εκείνη κοινωνική οργάνωση. Παράλληλα, η οικογένεια άρχισε ανεξαρτητοποιείται από το γένος και να υποχωρούν παραδοσιακά μητριαρχικά στοιχεία. Ήταν τώρα αναγκαίο να θεσπιστούν αυστηροί και λεπτομερείς κανόνες για τη διαίρεση της κινητής και ακίνητης περιουσίας ανάμεσα στους κληρονόμους, ώστε να αποφευχθούν οι συγκρούσεις που αναφέρουν ο Όμηρος για την Κρήτη και ο Ησίοδος για τη Βοιωτία. Έπρεπε επίσης να περιοριστούν τα δικαιώματα των γυναικών στην κληρονομιά. Η σταδιακή διάδοση της χρηματικής οικονομίας {από τον 6^ο αιώνα} κατέστησε τη γη αντικείμενο αγοραπωλησίας, αύξησε την εξάρτηση μικρών ιδιοκτητών από τους δανειστές τους και προκάλεσε ανισότητες και αντιθέσεις. Όλα αυτά τα προβλήματα, τα κληρονομικά δικαιώματα, τα χρέη, η υποθήκευση γης πολιτών, ήταν το αντικείμενο της απονομής της δικαιοσύνης. Έτσι, γινόταν επιτακτική η ανάγκη να μεταρρυθμιστεί και να καταγραφεί το δίκαιο, ώστε να περιοριστεί η αυθαιρεσία των δικαστών, συνήθως μελών της αριστοκρατίας.

Ένα ακόμα πρόβλημα δημιουργούσε πλήθος ατόμων χωρίς πολιτικά δικαιώματα αλλά με σημαντική οικονομική δραστηριότητα στο εμπόριο, στη βιοτεχνία, και στα ελεύθερα επαγγέλματα. Η νομοθεσία έπρεπε να ρυθμίσει τις

σχέσεις της κοινότητας και με την κατηγορία αυτή, όπως και με τα κατώτερα στρώματα, για να αποφύγει συγκρούσεις. Σε σύγκρουση με τα κοινωνικά προβλήματα, ελάχιστο ήταν το ενδιαφέρον για μεταρρύθμιση του πολιτεύματος. Οι λιγοστοί νόμοι που άπτονται πολιτειακών θεμάτων είχαν αποκλειστικά κοινωνική αφετηρία στόχος τους ήταν να ελέγξουν την αυθαιρεσία και την ασυλία των κόσμων σε δικαστικά θέματα, περιορίζοντας λ.χ. τις δυνατότητες επανεκλογής τους {Δρήρος, Γόρτυνα}. Επομένως, τα θέματα αντιμετώπισε η κρητική νομοθεσία από τον 7^ο μέχρι τον 5^ο αιώνα ήταν κατά βάση κοινωνικά και οικονομικά.

Από τις αρχαϊκές νομοθεσίες σώζονται ελάχιστα αποσπάσματα, κυρίως από την Γόρτυνα, αλλά ορισμένα στοιχεία διατηρήθηκαν και σε μεταγενέστερες καταγραφές νόμων. Ασχολούνται με την απονομή της δικαιοσύνης, κληρονομικά ζητήματα, χρέη, τις αγροτικές σχέσεις (καλλιέργεια, κτηνοτροφία), τις σχέσεις με τους δούλους και τους ξένους, και με τη λατρεία. Αν κρίνουμε από τις πληροφορίες για την επίδραση που άσκησαν σε σύγχρονους ξένους νομοθέτες, φαίνεται ότι στην εποχή τους προηγούνταν των εξελίξεων σε άλλες περιοχές. Προοδευτικό στοιχείο ήταν πρώτα-πρώτα αυτό το ίδιο το γεγονός της καταγραφής των νόμων ως σταθερών σημείων αναφοράς για το σύνολο της κοινότητας. Οι δικαστές, που από τότε διορίζονταν από το κράτος, είχαν έρθει στη διάθεση τους ένα σύνολο διατάξεων που δεν περιείχαν απαγορεύσεις, αλλά προσδιορίζονταν με απόλυτη ακρίβεια ποια θα ήταν η κρίση τους σε κάθε δεδομένη περίπτωση. Με τα μέτρα εκείνης της εποχής, σημαντική μεταρρύθμιση ήταν και ο περιορισμός των κληρονομικών δικαιωμάτων των γυναικών.

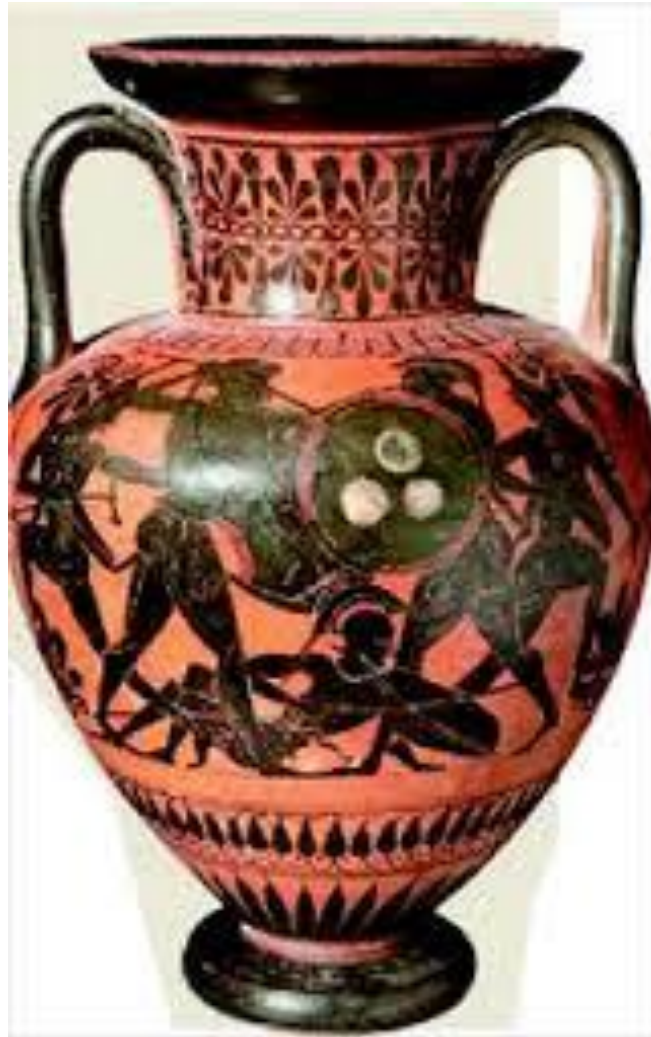
Αντίθετα από την συντηρητικότερη Σπάρτη, όπου η γυναίκα κληρονομούσε αυτοδικαίως την περιουσία αν δεν είχε αδελφούς, στην Κρήτη υποχρεωνόταν να παντρευτεί τον στενότερό συγγενή μεταβιβάζοντάς του την περιουσία του πατέρα της. Ωστόσο, διατήρησε περισσότερα δικαιώματα από τις γυναίκες άλλων περιοχών, όπου η εξέλιξη αυτή οδηγήθηκε στα έσχατα όριά της. Προοδευτική εξέλιξη ήταν επίσης ο καθορισμός αυστηρών διατάξεων για την προστασία των δικαιωμάτων των κληρονόμων, που έθεταν τις βάσεις για τη μετατροπή της συλλογικής ιδιοκτησίας του γένους σε ατομική ιδιοκτησία. Αυτά τα στοιχεία συνέχισαν να ισχύουν στην Κρήτη και σε μια εποχή που είχαν ξεπεραστεί σε άλλες περιοχές και είχαν καταστεί αρχαϊκά. Έτσι είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτό ότι υπήρχαν προοδευτικά την εποχή της εισαγωγής τους. Η Κρήτη άσκησε την επίδρασή της στο δίκαιο μόνο για ένα περιορισμένο διάστημα στην αρχαϊκή εποχή, ωστόσο, η επίδραση αυτή στάθηκε αρκετή, ώστε η φήμη της ως τόπου με υψηλή τάξη δικαίου να επιζήσει επί αιώνες.

Καλύτερα γνωστό είναι το δίκαιο της Γόρτυνας. Το 1857 βρέθηκε εντοιχισμένη σε ένα μύλο στις όχθες του Λαθαίου μια επιγραφή που αγοράστηκε από τον Λούβρο. Μόλις το 1878 έγινε κατανοητό ότι περιείχε ένα νόμο και ένα χρόνο αργότερα βρέθηκε δεύτερο απόσπασμα σε ένα σπίτι κοντά στο μύλο. Το 1884 ο Ιταλός αρχαιολόγος F. Halbherr ανακάλυψε στο ίδιο σημείο ένα μεγάλο ημικυκλικό τοίχο, διαμέτρου περίπου 30 μ, ίσως τοίχο δικαστηρίου, που αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θεμέλιο για ένα θέατρο. Πάνω στον τοίχο είχε χαραχθεί ένας νομοθετικός κώδικας βουστροφηδόν(σε σειρές που ακλουθούσαν εναλλάξ κατεύθυνση από δεξιά προς τα αριστερά και

αντιστρόφως }, σε 12 στήλες εκτεινόταν σε 600 στίχους, κερδίζοντας έτσι δικαία την επωνυμία της «βασίλισσας των επιγραφών». Αποσπασματικά σώζονται και λίγες στήλες από ένα λίγο προγενέστερο νομοθετικό κείμενο. Αυτός ο αρχαιότερος ευρωπαϊκός κώδικας καταγράφηκε λίγο πριν από τα μέσα του 5^{ου} αιώνα, αλλά πολλές διατάξεις του ανάγονται σε παλαιότερους γραπτούς και άγραφους νόμους . Το δίκαιο της Γόρτυνας δεν αποτελεί ολοκληρωμένο κώδικα νόμων, είναι όμως έκδηλη η προσπάθεια για την ταξινόμηση παλαιών και νέων διατάξεων. Τα θέματα που θίγονται είναι η κατανομή της περιουσίας ανάμεσα στα τέκνα και στους άλλους κληρονόμους, η διαδικασία όταν μοναδική κληρονόμος ήταν η κόρη, τα επιτρεπόμενα δώρα προς γυναίκες, τα περιουσιακά τους δικαιώματα σε περιπτώσεις διαζυγίου και θανάτου του συζύγου, ο βιασμός, η αποπλάνηση και η μοιχεία, η ιδιοκτησία δούλων, διαζύγια μεταξύ δούλων, η τύχη των παιδιών που γεννιούνταν μετά από διαζύγιο, από μεικτούς γάμους ελεύθερων και δούλων, και των εξώγαμων, θέματα πωλήσεων, υποθήκευσης και χρεών, η ευθύνη του ιδιοκτήτη για ζημιές που προκαλούσαν αγορασμένοι δούλοι του και η υιοθεσία. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση αυτή, λείπουν σημαντικές περιοχές του δικαίου, η ανθρωποκτονία, το πολίτευμα, η λατρεία. Η πλειονότητα των διατάξεων αφορά σε περιουσιακά και, κυρίως, κληρονομικά θέματα, όπως επίσης σε θέματα σχετικά με τις γυναίκες(εγκλήματα εναντίον τους, τα δικαιώματά τους στην κληρονομιά και στην περιουσία) και στους δούλους. Οι νόμοι αυτοί απέρρεαν συνεπώς από τα υπαρκτά και οξυμένα προβλήματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω και αποτελούσαν αντικείμενο δικαστικών διενέξεων. Από τις νομοθεσίες άλλων πόλεων και παλαιότερους νόμους της Γόρτυνας γνωρίζουμε και διατάξεις σχετικές με παρεμφερή θέματα, όπως η θέση ξένων επαγγελματιών και δούλων, η λατρεία, οι αγροτικές σχέσεις. Η καταγραφή του δικαίου ρύθμιζε έτσι τα καυτά προβλήματα της εποχής, θέτοντας στη διάθεση των δικαστών ένα πάγιο πεδίο αναφοράς για τις αποφάσεις τους.

Ο ρόλος του κράτους στην απονομή της δικαιοσύνης δεν περιοριζόταν στη νομοθεσία. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις ανώτατοι αξιωματούχοι της κοινότητας (κόσμοι, ξένιος κόσμος, ιαρογός, βουλή) ασκούσαν τη δικαστική εξουσία. Οι κόσμοι φρόντιζαν ώστε οι διενέξεις να αναθέτονται στον αρμόδιο δικαστή, αλλά δεν γνωρίζουμε πως εκλέγονταν ή ορίζονταν οι δικαστές. Κάθε υπόθεση εκδικαζόταν από ένα μόνο δικαστή στην αγορά της πόλης. Αυτός είχε την υποχρέωση να ακούσει τις σχετικές μαρτυρίες και, αν από αυτές συναγόταν αβίαστα η παραβίαση κάποιου νόμου, ήταν υποχρεωμένος να επιβάλει την προβλεπόμενη ποινή ή να προβεί στις ενέργειες που όριζε ο σχετικός νόμος. Αν δεν υπήρχε σχετικός νόμος ή αν οι αντιφατικές μαρτυρίες επέβαλλαν να αποφασιστεί βασιζόμενος στην προσωπική του κρίση, τότε ο δικαστής έκρινε ως ένορκος. Οι ποινές που επιβαλλόταν ήταν χρηματικές, και για την εκτέλεσή τους υπεύθυνος ήταν ο ίδιος ο μηνυτής. Αν ο καταδικασμένος δεν ήταν σε θέση να καταβάλει το πρόστιμο, περνούσε στην κατοχή του μηνυτή. Σε ορισμένες περιπτώσεις (παράνομη επανεκλογή) ποινή ήταν μάλλον η στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων. Υπήρχαν δικαστές για συγκεκριμένα θέματα ο ξένιος κόσμος δίκαιε τις υποθέσεις στις οποίες διάδικοι ήταν μη πολίτες, ο ιαρογός αδικήματα σχετικά με τη λατρεία, οι

ορφανοδικασταί θέματα προστασίας ορφανών και ανηλίκων και οι δικασταί των εταιρειών διαφορές ανάμεσα στα μέλη εταιριών.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 323-67 π.Χ.

Στις πόλεις συνεχίστηκε η καλλιέργεια του δικαίου με την εισαγωγή νέων νόμων που, όπως και στα αρχαϊκά δίκαια, δεν αποτελούν ολοκληρωμένους κώδικες αλλά αφορούν σε επιμέρους θέματα, κυρίως σε ζητήματα οικονομικών συναλλαγών και λατρείας. Για την απονομή της δικαιοσύνης υπεύθυνοι ήταν κατά πόλεις οι κόσμοι, η βουλή ή πολιτικά δικαστήρια. Μερικές φορές καλούνταν δικαστές από άλλες πόλεις, για να κρίνουν εσωτερικές διαφορές. Οι σημαντικότερες εξελίξεις παρατηρούνται στο διεθνές δίκαιο. Το μονιμότερο επίτευγμα του Κοινού των Κρηταιέων ήταν ο καθορισμός γενικών αρχών για την επίλυση διαφορών ανάμεσα στις πόλεις και στους πολίτες τους. Συντάχθηκε ένας πίνακας των αδικημάτων και των προβλεπόμενων ποινών (διάγραμμα) με γενική ισχύ στην Κρήτη, εισήχθη ο θεσμός του διαιτητή που όριζαν από κοινού οι διάδικοι (πρόδικος) και δημιουργήθηκε το κοινοδίκιον, δικαστήριο του Κοινού. Η επίλυση διαφορών αποτελούσε επίσης αντικείμενο ειδικών διατάξεων σε διμερείς συνθήκες, με τις οποίες καθοριζόταν το αρμόδιο δικαστήριο (κοινοδίκιον, δικαστήριο τρίτης πόλης, της πόλης, της πόλης του κατηγορουμένου ή του μηνυτή, διαιτητή), η διαδικασία που θα ακολουθούσαν, οι προθεσμίες για την δίκη, και εγγυήσεις για τον σεβασμό της απόφασης.

Η τεράστια εξέλιξη του διεθνούς δικαίου φαίνεται και από τις συμβάσεις με πόλεις του εξωτερικού για την απελευθέρωση θυμάτων πειρατικών επιδρομών και την επίλυση διαφορών, αλλά κυρίως από τον θεσμό της διαιτησίας στις διαφορές μεταξύ πόλεων. Οι διάδικοι όριζαν ως διαιτητή μια πόλη της Κρήτης ή του εξωτερικού ή έναν ξένο μονάρχη. Ο διαιτητής έπρεπε να έχει την εμπιστοσύνη των διαδίκων, τη δύναμη να κάνει σεβαστή την απόφασή του ή την κάλυψη από κάποια μεγάλη δύναμη (π.χ. Ρώμη). Τη διαιτησία στη διεκδίκηση του ιερού Δικταίου Δία από την Ίτανο και την Ιεράπυτνα ανάθεσε δυο φορές η Ρώμη στη Μαγνησία του Μαιάνδρου (114 και 112). Από την επιγραφή που περιέχει τη δεύτερη κρίση, μαθαίνουμε ότι το δικαστήριο το αποτελούσαν 17 εκλεγμένοι πολίτες υπό την προεδρία του νεωκόρου του ναού της Άρτεμης στη Μαγνησία, όπου και έγιναν οι συνεδρίες σε ημέρα που όρισαν οι διάδικοι. Η δίκη άρχισε με όρκο των δικαστών στον βωμό παρουσία εκπροσώπων των διαδίκων και κράτησε μέχρι αργά τη νύχτα. Οι δικαστές, αφού εξέτασαν λεπτομερώς τις μαρτυρίες των διαδίκων, παλαιές συνθήκες και ψηφίσματα, περιγραφές συνόρων, μαρτυρίες ιστορικών συγγραφέων και αρχαιότερων ποιητών κ.ά., επιδίκασαν τι ιερό στην Ίτανο. Αυτές οι εξελίξεις, που έχουν στην Κρήτη βαθιές τις ρίζες τους σε μια υψηλή τάξη δικαίου από παλαιότερες εποχές, δείχνουν πόσο μονόπλευρες ήταν οι κρίσεις ελληνιστικών συγγραφέων για τη βιαιότητα και την απιστία στις ενδοκρητικές σχέσεις.

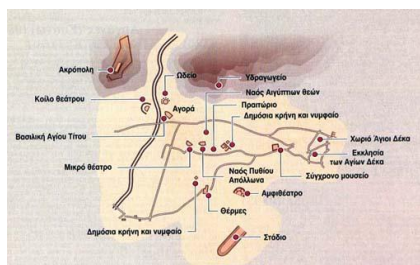
Γόρτυνα

Η Γόρτυνα είναι μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Κρήτης, με αδιάκοπη ιστορία 6.000 χρόνων και ένας από τους μεγαλύτερους σε έκταση αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα. Βρίσκεται στο Νότιο Κεντρικό τμήμα του νομού Ηρακλείου, (40 λεπτά από το Ηράκλειο), στην εύφορη πεδιάδα της Μεσαράς, 1 χιλιόμετρο περίπου μετά το χωριό μας, ακριβώς δίπλα στον κεντρικό επαρχιακό δρόμο Ηρακλείου-Μοιρών.

Το όνομα Γόρτυς ή Γόρτυνα

Το όνομά της η Γόρτυνα, το πήρε σύμφωνα με μία παράδοση, από τον Γόρτυνα, γιο του Ραδάμανθου, του βασιλιά της Φαιστού και αδερφού του Μίνωα, ο οποίος και την ίδρυσε. Μία άλλη παράδοση θέλει ιδρυτή της τον Γόρτυνα, ο οποίος αυτή τη φορά είχε καταγωγή από την Τεγέα της αρκαδικής Γορτυνίας. Τρίτη παραλλαγή του μύθου κάνει αναφορά στην Γόρτυνα ως ιδρύτρια της πόλης, βασίλισσα της Κρήτης και μητέρα του βασιλιά Ταύρου. Η αρχαία παράδοση απέδιδε στη Γόρτυνα και άλλες, μυθικές ονομασίες, όπως Ελώτις, Λάρισα, Κρημνία.

Η αρχαία Γόρτυνα

Τα ερείπια της αρχαίας πόλης της Γόρτυνας με την ακρόπολη και τις νεκροπόλεις της, απλώνονται σε έκταση περίπου 4.000 στρεμμάτων περίπου, από τους λόφους του Αη - Γιάννη, του Βόλακα και τον Προφήτη Ηλία βόρεια έως το χωριό των Αγ. Δέκα ανατολικά και την Μητρόπολη νότια. Η περιοχή της Γόρτυνας, κατοικήθηκε ήδη από την Νεολιθική εποχή, καθώς ευρήματα αυτής της περιόδου έχουν εντοπισθεί στην πεδιάδα και στους λόφους, μαζί με ελάχιστα μινωικών χρόνων. Στην θέση Κανιά, νότια του χωριού Μητρόπολη, έχει ανασκαφεί υστερομινωική αγρέπαυλη με αξιόλογα ευρήματα.

Στη γεωμετρική περίοδο (1.100 - 700 π.Χ.) ο οικισμός είχε αναπτυχθεί στην Ακρόπολη, ενώ μικρές κώμες υπήρχαν στις ρίζες των υψωμάτων. Στους αρχαϊκούς χρόνους (700 - 500 π.Χ.) η πόλη επεκτάθηκε στη θέση του

μεταγενέστερου Ωδείου και στην πεδιάδα, στην περιοχή του μεταγενέστερου ναού του Πυθίου Απόλλωνα. Από την πόλη της κλασικής περιόδου έχουν εντοπισθεί λείψανα του εκκλησιαστηρίου στη θέση του σημερινού Ωδείου, ενώ το σημαντικότερο μνημείο είναι η Μεγάλη Επιγραφή στον βόρειο κυκλικό τοίχο του Ωδείου.

Στα ελληνιστικά χρόνια (τέλος 4ου αι. π.Χ. - 67 π.Χ.) η Γόρτυνα ήταν από τις μεγαλύτερες πόλεις της Κρήτης. Στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. ήταν επικεφαλής μίας από τις τρεις ενώσεις πόλεων. Την ίδια περίοδο κάνει εκστρατεία εναντίον της Φαιστού την οποία και καταλαμβάνει. Έτσι στην κατοχή της περνάει και το λιμάνι της Φαιστού τα Μάταλα, που μαζί με το δεύτερο λιμάνι της Γόρτυνας, Λέβηνα (σημερινός Λέντας), της προσδίδει ακόμα περισσότερη δύναμη. Σε διαμάχη επίσης βρισκόταν με την Κνωσό ενώ με τους Αχαιούς και τους Πτολεμαίους της Αιγύπτου είχε πολύ καλές σχέσεις.

Στον 2ο αι. π.Χ., όταν η Ρώμη παρενέβη στα εσωτερικά θέματα της Κρήτης, η Γόρτυνα τάχθηκε με το πλευρό των Ρωμαίων. Μετά από την Ρωμαϊκή κατάκτηση έγινε πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας Κρήτης και Κυρηναϊκής και γνώρισε την περίοδο αυτή ιδιαίτερη οικοδομική ανάπτυξη φτάνοντας στο απόγειο της ακμή της. Για το κτίσιμό της πιθανολογείται ότι χρησιμοποιήθηκαν πέτρες από το κοντινό Ρωμαϊκό ορυχείο το οποίο βρίσκεται στο χωριό Αμπελούζος και είναι γνωστό στην Κρήτη σαν η Λαβύρινθος της Μεσαράς.

Στην πρωτοβυζαντινή περίοδο άκμασε ακόμα, ενώ το διοικητικό και αστικό κέντρο της πόλης μετακινήθηκε στην χριστιανική συνοικία στο σημερινό χωριό Μητρόπολη, ενώ ένας δεύτερος πυρήνας της πρωτοβυζαντινής πόλης ήταν στην περιοχή της εκκλησίας των Αγ. Δέκα. Το 796 μ.Χ. την πόλη πλήττει σεισμός, ο οποίος σχεδόν την καταστρέφει, ενώ με την κατάκτηση του νησιού από τους Άραβες το 828 μ.Χ., η πρωτεύουσα μεταφέρεται στον Χάνδακα, το σημερινό Ηράκλειο και η πόλη καταστρέφεται ολοκληρωτικά και δεν κατοικείται ξανά.

Το νόμισμα της αρχαίας Γόρτυνας

Πολλά είναι τα κέρματα της αρχαίας Γόρτυνας που είναι σήμερα γνωστά. Τα σημαντικότερα εξ' αυτών είναι: Τρία κέρματα από την εποχή του 4ου αι. π.Χ.

Το ένα απεικονίζει την Ευρώπη. Πέπλος σκεπάζει τα πόδια της από την μέση και κάτω, ενώ αναπαύεται πάνω στα κλαριά του ιερού πλάτανου, ακουμπώντας το κεφάλι στο χέρι της. Στην πίσω όψη είναι ένας ταύρος που στρίβει το κεφάλι του στα αριστερά. Το κέρμα έχει διάμετρο 26,5 χιλιοστά και βάρος 11,88 γρ. από στατήρα της Αίγινας.

Το δεύτερο απεικονίζει επίσης την Ευρώπη. Κάθεται στα γυμνά κλαριά ενός δέντρου και ανασηκώνει τον πέπλο. Ένας αετός απλώνει τα φτερά του. Η πίσω όψη δείχνει τον ίδιο ταύρο όπως το προηγούμενο κέρμα. Το κέρμα έχει διάμετρο 24,5 χιλιοστά και ζυγίζει 11,46 γραμμάρια. Πρόκειται για στατήρα από την Αίγινα.

Το τρίτο κέρμα δείχνει μια γυναικεία κεφαλή (προφανώς της Ευρώπης) με τυλιγμένα μαλλιά και ένα σκουλαρίκι. Η πίσω όψη δείχνει επίσης τον ίδιο ταύρο όπως το πρώτο κέρμα. Ζυγίζει 5,19 γραμμάρια και έχει διάμετρο 19 χιλιοστά. Πρόκειται για δραχμή από την Αίγινα.

Ένα κέρμα έχουμε από τον 3ο αι. π.Χ.. Δείχνει την Ευρώπη καθιστή στον ιερό πλάτανο, ενώ δίπλα της είναι ο αετός που στρίβει το κεφάλι του προς τα πίσω. Φέρει την επιγραφή [ΓΟ]. Η πίσω όψη φέρει την επιγραφή ΓΟΡΤΥΝ και δείχνει την Ευρώπη επάνω στον ταύρο με πέπλο επάνω από το κεφάλι της. Ο ταύρος βηματίζει προς τα αριστερά, ενώ τον περιτριγυρίζει ένα δάφνιο στεφάνι. Το κέρμα έχει διάμετρο 16,5 χιλιοστά και ζυγίζει 4,87 γραμμάρια.

Ένα κέρμα έχουμε από την εποχή του 2ου - 1ου αι. π.Χ.. Δείχνει την κεφαλή του Δία ή του Μίνωα σε δεξιό προφίλ, με γένη και διάδημα. Η πίσω όψη φέρει την επιγραφή ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ και απεικονίζει μια γυναίκα που κάθεται σε βράχο και κρατάει τόξο και βέλος. Ζυγίζει 3,09 γραμμάρια και έχει διάμετρο 17,5 χιλιοστά.

Οι ανασκαφές στη Γόρτυνα

Η Γόρτυνα ήταν από τις πρώτες περιοχές της Κρήτης που προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των ερευνητών και των αρχαιολόγων ήδη από την περίοδο της Τουρκοκρατίας στα τέλη του 19ου αιώνα, σε μία εποχή όπου κανείς δεν ήξερε ακόμα τίποτα για τον Μινωικό πολιτισμό καθώς η ύπαρξή του αναγόταν στο μύθο.

Το 1884 η ανεύρεση και διάσωση της Μεγάλης Επιγραφής από τους Ιωσήφ Χατζηδάκη, Στέφανο Ξανθουδίδη και τον Ιταλό Federico Halbherr στάθηκε αφορμή για ανασκαφική έρευνα της περιοχής της Γόρτυνας. Οι ανασκαφικές εργασίες ξεκίνησαν με την αυτονόμηση της Κρήτης, μετά το 1898, από την Ιταλική Αρχαιολογική Αποστολή σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Οι εργασίες κράτησαν αρχικά μέχρι και το 1940 και συνεχίστηκαν αργότερα έως και σήμερα.

Οι ανασκαφές στην ευρύτερη περιοχή της Γόρτυνας έφεραν στο φως σπουδαία αρχιτεκτονικά σύνολα καθώς και ευρήματα ενώ μέχρι και σήμερα μεγάλο μέρος της Ρωμαϊκής πόλης δεν έχει ανασκαφεί. Τα σημαντικότερα ευρήματα εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, ενώ αναμένεται στα επόμενα χρόνια η δημιουργία Αρχαιολογικού Μουσείου Μεσαράς, το οποίο θα τα στεγάσει.

Τα Μνημεία του Χώρου

Τα σημαντικότερα μνημεία και αρχιτεκτονικά σύνολα του αρχαιολογικού χώρου της Γόρτυνας είναι τα ακόλουθα:

Ναός Αγίου

Ο Ναός του Αγίου Τίτου είναι ένας λιθόκτιστος μεγάλος σταυροειδής ναός με τρεις ημικυκλικές κόγχες, εξωτερικά τρίπλευρες και δύο μικρές αψίδες στη βόρεια και νότια κεραία του σταυρού. Ο ναός γνώρισε πολλές φάσεις (αυτή που βλέπουμε ανήκει στον 6ο αιώνα μ.Χ.) και καταστράφηκε από τους Σαρακηνούς το 824. Βρίσκεται μέσα στον Αρχαιολογικό Χώρο της Γόρτυνας, πλησίον του Ρωμαϊκού Ωδείου και του μεγάλου αρχαίου θεάτρου και είναι επισκέψιμος.

Ο ναός του Αγίου Τίτου θεωρούνταν παλαιότερα ως οικοδόμημα του 6ου αι. μ.Χ. (Αν. Ορλάνδος). Ο P. Lemerle χρονολογεί το ναό στον 7ο ή 8ο αι. μ.Χ. Ο J. Christern πιστεύει ότι ο ναός οικοδομήθηκε μετά την απελευθέρωση της Κρήτης από τον Νικηφόρο Φωκά (961 μ.Χ), ήτοι στα τέλη του 10ου αι. μ.Χ., στηριζόμενος, αφ' ενός μεν στην ύπαρξη των δύο πλευρικών κογχών του μεσαίου τμήματος του Ιερού Βήματος, αφ' ετέρου δε στη χρήση μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών του τέλους του 10ου αι. μ.Χ.

Πιθανότερη φαίνεται η εκδοχή, ότι στη θέση αυτή κτίστηκε τον 6ο αι. μ.Χ. μία τρίκλιτη, θολοσκεπής βασιλική, η οποία ερειπώθηκε αργότερα. Στα τέλη του 10ου αι. μ.Χ. ανοικοδομήθηκε ο ναός. Τμήματα, τόσο από την πρώτη, όσο και από τη δεύτερη φάση του ναού διατηρούνται μέχρι σήμερα. Το ανατολικό τμήμα του ναού, δηλαδή ο χώρος του Ιερού Βήματος, διατηρείται σχεδόν ακέραιο, ενώ το υπόλοιπο τμήμα του ναού είναι μεν ερειπωμένο, αλλά ως προς την κάτοψη είναι καλώς διατηρούμενο και αναγνωρίσιμο.

Η κάτοψη εμφανίζει τη μορφή ενός σταυροειδούς ναού, τρίκογχου, μετά τρούλου. Δυτικά έχει τη μορφή μιας τρίκλιτης βασιλικής. Πέντε θύρες οδηγούν από την αυλή προς το νάρθηκα του ναού, του οποίου αποτελεί

βασικό τμήμα. Ο νάρθηκας χωρίζεται σε τρία μέρη, αντίστοιχα των τριών κλιτών του κυρίως ναού. Από το μεσαίο τμήμα του νάρθηκα οδηγεί ένα τρίβηλο άνοιγμα προς το μεσαίο κλίτος, ενώ ανά μία θύρα οδηγεί από τα δύο άλλα τμήματα του νάρθηκα προς τον κυρίως ναό. Η νότια και βόρεια κιονοστοιχία περιελάμβανε ανά τρεις κίονες, οι οποίοι ορθώνονταν μεταξύ του νάρθηκα και του κεντρικού πυρήνα του ναού, ο οποίος καλυπτόταν με ημισφαιρικό τρούλο.

Πάνω από τα πλάγια κλίτη και το νάρθηκα υπήρχαν υπερώα. Στο μέσον περίπου της νότιας και βόρειας πλευράς του ναού ανοίγεται ανά μία αψίδα, εσωτερικά ημικυκλική και εξωτερικά τρίπλευρη ή ημιεξαγωνική.

Το Ιερό Βήμα είναι χωρισμένο σε τρία τμήματα. Το μεσαίο τμήμα απολήγει προς τα ανατολικά σε μία αψίδα, εσωτερικά ημικυκλική και εξωτερικά τρίπλευρη. Στη νότια και βόρεια πλευρά αυτού και εντός του πάχους του τοίχου ανοίγεται ανά μία ημικυκλική κόγχη, ιδιομορφία, η οποία απαντά σε ναούς των μέσων του 9ου αι. μ.Χ. και εξής. Το νότιο και βόρειο τμήμα του Ιερού Βήματος καταλήγει προς τα ανατολικά σε μία αψίδα, εσωτερικά ημικυκλική και εξωτερικά τρίπλευρη. Δυτικά του ναού βρίσκεται ευρύχωρο αίθριο.

Στο ναό του Αγίου Τίτου Γόρτυνας έχουν πραγματοποιηθεί εργασίες καθαρισμού, στερέωσης και συντήρησης τοιχοποιίας και μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών. Ο περιβάλλον χώρος έχει επίσης καθαριστεί και διαμορφωθεί κατάλληλα ενώ το μνημείο φωτίζεται.

Το Πραιτώριο

Το Πραιτώριο είναι το μεγαλύτερο σε έκταση οικοδόμημα της αρχαίας Γόρτυνας και ιδρύθηκε τον 1ο αι. π.Χ. Ήταν έδρα του Ρωμαίου πολιτικού διοικητή της επαρχίας Κρήτης - Κυρηναϊκής και υπέστη συνέχεια μετατροπές κατά το χρονικό διάστημα που χρησιμοποιήθηκε.

Διαιρείται σε δύο τμήματα :

α) το διοικητικό, το οποίο αποτελείται από τρεις τομείς. Στον δυτικό βρίσκεται η δικαστική βασιλική αίθουσα, στον κεντρικό οι θέρμες (λουτρά) και στον ανατολικό υπάρχει το ιερό των Αυγούστων. και

β) το ιδιωτικό τμήμα. Τα ερείπια που σώζονται ανήκουν στον 2ο αιώνα μ..Χ. και σε επισκευές του 4ου αιώνα μ.Χ.

Η ζωή στο Πραιτώριο συνεχίστηκε μέχρι την κατάκτηση των Αράβων, ενώ στη μεσοβυζαντινή περίοδο το ερειπωμένο συγκρότημα διαμορφώθηκε σε μοναστήρι.

Η "Μεγάλη Επιγραφή"

Η "Μεγάλη Επιγραφή" με τον Κώδικα Δικαίου βρίσκεται στο βόρειο κυκλικό τοίχο του Ωδείου, στεγασμένη σε οικίσκο. Χρονολογείται το 450 π.Χ. περίπου. Είναι ένας πλήρης Κώδικας Δικαίου που απηχεί, αν και η πόλη ήταν δωρική, το δίκαιο της μινωικής εποχής.

Τα πρώτα θραύσματα της Μεγάλης Επιγραφής βρέθηκαν από Γάλλους περιηγητές το 1857, 1862, 1879 και αγοράστηκαν από το Μουσείο του Λούβρου. Η κυρίως επιγραφή βρέθηκε τυχαία το 1884 κατά την προσπάθεια κατοίκων των Αγ. Δέκα να προμηθευτούν πελεκητές πέτρες για το κτίσιμο ελαιοτριβείου. Τότε εμφανίστηκαν δόμοι, που σχημάτιζαν κυκλικό τοίχο με εγχάρκτη επιγραφή. Ήταν η Μεγάλη Επιγραφή, η Βασίλισσα των επιγραφών. Θεωρήθηκε δε σαν η μεγαλύτερη αρχαιολογική ανακάλυψη του περασμένου αιώνα. Πρόκειται για νομοθετικό κώδικα χαραγμένο σε βουστροφηδόν γραφή, σε 12 στήλες ή δέλτους (δωδεκάδελτος) και εκτεινόταν σε 630-640 στίχους, από τους οποίους σώζονται οι 605.

Οι νόμοι της Γόρτυνας αφορούν ζητήματα αστικού δικαίου και δεν περιέχουν διατάξεις ποινικού ή εμπορικού δικαίου. Οι νόμοι της Γόρτυνας είναι υποδειγματικοί για το πνεύμα ελευθερίας που τους διέπει και για την προοδευτικότητά τους. Δεν είναι απλά οι νόμοι μιας Κρητικής πολιτείας, αλλά ο αρχαιότερος κώδικας ελληνικού δικαίου και θεωρούνται η μεγαλύτερη προσφορά της Κρήτης της κλασικής εποχής στον παγκόσμιο πνευματικό πολιτισμό.

Το Ωδείο

Το Ωδείο βρίσκεται στο βόρειο άκρο της αρχαίας αγοράς της Γόρτυνας δίπλα στον ποταμό Ληθαίο. Είναι ένα τυπικό ρωμαϊκό θέατρο του 1ου αιώνα μ.Χ. με δύο εισόδους από το βορρά και ορχήστρα σχεδόν ημικυκλική. Ο βόρειος τοίχος της άλλοτε υπερυψωμένης σκηνής είχε τέσσερις κόγχες για αγάλματα. Σώζονται μόνο τρεις σειρές καθισμάτων από το κοίλο του θεάτρου. Το ημικυκλικό αυτό κτίσμα αποτελείται από τρία μέρη:

α) το κοίλο με λίθινα εδώλια, που στηριζόταν σε κυκλική καμαροσκέπαστη στοά, η οποία πατούσε σε κυκλικό περιμετρικό τοίχο (όπου και η Μεγάλη Επιγραφή) και σε 18 τόξα.

β) την ορχήστρα, που ήταν καλυμμένη με λευκές και κυανού χρώματος μαρμάρινες πλάκες.

γ) την υπερυψωμένη ορθογώνια σκηνή, με τρεις εισόδους και τετράγωνες κόγχες, όπου είχαν τοποθετηθεί μαρμάρινα αγάλματα. Το παρασκήνιο είχε ψηφιδωτό δάπεδο με γεωμετρικά θέματα.

Η κυκλική αυτή κατασκευή υπέστη πολλές μετατροπές από τα κλασικά χρόνια έως το 1ο αι. μ.Χ. οπότε έλαβε τη μορφή με την οποία σώζεται μέχρι σήμερα. Μικρές μετατροπές υπέστη το οικοδόμημα και στον 3ο - 4ο αι. μ.Χ. Από τον 6ο αι. μ.Χ. εγκαταλείπεται η χρήση του ως Ωδείο και στον χώρο του παρασκηνίου γίνονται ταφές. Ανατολικά επίσης του Ωδείου υπάρχει συγκρότημα δωματίων, πιθανών του 4ου αι. π.Χ., ίσως βοηθητικών του Ωδείου.

Ο Ναός του Απόλλωνα (Πύθιον)

Ο Ναός του Απόλλωνα (Πύθιον) χτίστηκε στα αρχαϊκά χρόνια (7ος αιώνας π.Χ.). Ήταν ορθογώνιος οίκος με θησαυροφυλάκιο. Στα μετέπειτα χρόνια, ελληνιστικά και ρωμαϊκά (4ος αιώνας π.Χ.-2ος αιώνας μ.Χ.) πραγματοποιήθηκαν προσθήκες, όπως πρόδομος, κιονοστοιχίες, αψίδα με το άγαλμα του Πύθιου Απόλλωνα.

Το ιερό βρίσκεται στο κέντρο της αρχαίας Αγοράς, ανασκάφτηκε στα 1887 και ήταν ο σημαντικότερος ναός και το θρησκευτικό κέντρο της αρχαίας Γόρτυνας μέχρι την καθιέρωση του χριστιανισμού και την ίδρυση της βασιλικής του Αγ. Τίτου περί το 500 μ.Χ. Το πρώτο οικοδόμημα του 7ου αι. π.Χ. ήταν ένας τετράπλευρος σηκός με τέσσερις ξύλινους κίονες στο κέντρο για υποστήριξη της στέγης. Οι εξωτερικοί τοίχοι και οι βαθμίδες του κρηπιδώματος καλύφθηκαν με αρχαϊκές επιγραφές. Στην ελληνιστική περίοδο προστέθηκε μνημειώδης πρόναος, ενώ ανάμεσα στους κίονες τοποθετήθηκαν στήλες με επιγραφές. Μετατροπές και προσθήκες έγιναν και στη ρωμαϊκή περίοδο ενώ στα δυτικά του ναού οικοδομήθηκε ένα μικρό θέατρο. Στα μεσοβυζαντινά χρόνια στον περιβάλλοντα χώρο του ναού, που είχε εγκαταλειφθεί, οικοδομήθηκαν κατοικίες και υδραγωγεία.

Η μεγάλη βασιλική

Η μεγάλη βασιλική της Γόρτυνας βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τον γνωστό αρχαιολογικό χώρο κοντά στο χωριό Μητρόπολη. Σε μία απόσταση 200 μ., πάνω στον επαρχιακό δρόμο, συναντάμε ό,τι έχει διασωθεί από τη μεγαλοπρεπή μεγάλη πεντάκλιτη βασιλική αφιερωμένη επίσης στον Άγιο Τίτο των παλαιοχριστιανικών χρόνων.

Η μεγάλη βασιλική ανακαλύφθηκε το 1978 κατά τη διάρκεια εργασιών βελτίωσης του οδικού δικτύου. Ο ναός χωρίζεται σήμερα διαγώνια στη μέση από τον επαρχιακό δρόμο που οδηγεί προς τον Λέντα.

Είναι ένα οικοδόμημα πολύ μεγάλων διαστάσεων, το μεγαλύτερο αυτού του τύπου στην Κρήτη και από τα μεγαλύτερα στην Ελλάδα, το οποίο κάλυπτε μία έκταση ενός ολόκληρου οικοδομικού τετραγώνου, γεγονός που καταδεικνύει ότι πρόκειται για την έδρα μίας ιδιαίτερα ανθηρής μητρόπολης. Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, χαρακτηριστική είναι η πολυτέλεια των υλικών κατασκευής, η πλούσια διακόσμηση καθώς επίσης και η τεχνική δόμησης, η οποία φαίνεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένη. Σημαντικός είναι ο άμβωνας, ο οποίος μιμείται αυτόν της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη.

Η μεγάλη βασιλική ιδρύθηκε στη Γόρτυνα στα μέσα του 6ου μ.Χ. αιώνα (γύρω στα 500μ.Χ.), επί Ιουστινιανού. Η πρώτη αυτή βασιλική καταστρέφεται στις αρχές του 7ου αιώνα μ.Χ. οπότε και ανοικοδομείται με την ίδια μεγαλοπρέπεια για να καταστραφεί οριστικά λίγο αργότερα, μαζί με την υπόλοιπη πόλη.

Ο πλάτανος της Γόρτυνας και ο Μύθος της Ευρώπης και του Δία

Ο πλάτανος της Γόρτυνας βρίσκεται στο βάθος του αρχαιολογικού χώρου και είναι αιθαλής, δηλαδή δεν ρίχνει τα φύλλα του το χειμώνα. Κανονικά κάθε πλάτανος είναι φυλλοβόλος, αλλά εδώ έχουμε να κάνουμε με ένα εξαιρετικά σπάνιο υποείδος, που στην Κρήτη έχουν καταγραφεί 50 τέτοια δέντρα περίπου.

Ο πλάτανος είναι συνδεδεμένος με τον μύθο της αρπαγής της Ευρώπης από τον Δία. Όπως λέει ο μύθος η Πριγκίπισσα Ευρώπη, κόρη του βασιλιά της Φοινίκης έπαιζε με τις φίλες της σε μία παραλία της Ανατολικής Μεσογείου, όπως συνήθιζε, όταν την είδε ο Δίας, πατέρας και βασιλιάς των 12 Θεών του Ολύμπου, την ερωτεύτηκε και μεταμορφωμένος σε ταύρο εμφανίστηκε μπροστά τους.

Οι κοπέλες άρχισαν να παίζουν με τον ταύρο και η Ευρώπη τον πλησίασε, τον χαίδεψε και έκατσε πάνω του. Τότε ο Δίας - ταύρος έφυγε παίρνοντας μαζί του την πριγκιποπούλα.

Μαζί έφτασαν στη Γόρτυνα όπου ο Δίας της αποκαλύφθηκε σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια, και όπως το θέλει η παράδοση, ζευγάρωσαν κάτω από αυτό τον πλάτανο, ο οποίος έκτοτε κρατάει τα φύλλα του σε όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Το ζευγάρωμα του Δία με την Ευρώπη είχε ως αποτέλεσμα τη γέννηση των 3 μυθικών βασιλιάδων της Κρήτης, του Μίνωα, του Ραδάμανθυ και του Σαρπηδόνα. Κάποιοι μάλιστα πίστεψαν ότι ο πλάτανος της Γόρτυνας έχει "μαγικές" ιδιότητες και βοηθάει τα ζευγάρια να κάνουν γιούς, οπότε παλιότερα συνήθιζαν να παίρνουν μερικά φύλλα από τον πλάτανο μαζί τους.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ **Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ**

Οι ιστορικοί παρατηρούν ότι οι Κρητικές πόλεις πριν από τον 5^ο αιώνα απομονωμένες από τον υπόλοιπο ελληνισμό και απασχολημένες σε διαρκείς εσωτερικούς πολέμους, βρήκαν την αληθινή έκφραση τους σε νομοθετικές εργασίες. Μια καλή ιδέα των αντιλήψεων του δικαίου στις Κρητικές πόλεις της εποχής αυτής μας δίνει η μεγάλη επιγραφή της Γόρτυνας που βρέθηκε τμηματικά στα τέλη του περασμένου αιώνα (1857,1879,1884) από διάφορους αρχαιολόγους(L.Thenon,B.Haussoulier,Fr.Halbherr).Την πλήρη ανακάλυψη της επιγραφής πέτυχε το 1884 ο διάσημος αρχαιολόγος Άλμπερ (Fr.Halbherr). Πρόκειται για τη μεγαλύτερη γνωστή ελληνική επιγραφή, που δικαία ονομάστηκε γι'αυτό «βασίλισσα των επιγραφών».Το μεγαλύτερο τμήμα της βρίσκεται σήμερα εντοιχισμένο στη ΒΔ. Πλευρά του Ωδείου της Γόρτυνας , σε στεγασμένο θόλο. Ένα μικρό τμήμα της βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου (Παρίσι) και άλλα μικρότερα έχουν χαθεί. Η επιγραφή είναι σκαλισμένη σε δώδεκα λίθινες στήλες-δέλτους (δωδεκάδελτος νομός της Γόρτυνας) διαστάσεων 0.67-0.69Χ1.72, και βρέθηκε σχεδόν ολόκληρη εντοιχισμένη σε ημικύκλιο οικοδόμημα χορδής 8.75 μ. σε τέσσερις ισόδομες σειρές από πελεκητούς πωρόλιθους.

Η επιγραφή είναι γραμμένη στο αρχαϊκό δωρικό αλφάβητο της Κρήτης , που είχε 18 γράμματα, και σε γραφή βουστροφηδόν (στοίχοι από δεξιά προς τα αριστερά και από αριστερά προς τα δεξιά εναλλάξ). Συνολικά αποτελείται από 637 στίχους σε 12 στήλες. Χρονολογείται στα τέλη του 6^{ου} ή στις αρχές του 5^{ου} αιώνα (κατά τις νεότερες άποψης μεταξύ 480-460 π.Χ.). Ωστόσο είναι βέβαιο ότι το νομοθετικό κείμενο, που περιέχει η επιγραφή, αντιπροσωπεύει τις παλαιότερες αρχές του γορτυνιακού δικαίου, που δεν πρέπει να ήταν πολύ διαφορετικό στις άλλες Κρητικές πόλεις. Έχουμε έτσι στο πρωτότυπο τον αρχαιότερο και σημαντικότερο νομοθετικό κώδικα της ελληνικής αρχαιότητας. Ο Σπ. Λάμπρος έγραφε με ενθουσιασμό : «Η νομοθεσία της Γόρτυνας είναι ο πρώτος εν πρωτότυπο σωζόμενος κώδιξ του ανθρωπίνου γένους ,κώδιξ αληθώς αξιοθαύμαστος δια πολλές διατάξεις αυτού, ων τίνες είναι φιλανθρωπότεραι του τε αττικού και του ρωμαϊκού δικαίου. Αλλά συγχρόνως είναι το παλαιότερον των διασωζομένων γραπτών μνημείων του πεζού λόγου των Ελλήνων, αρχαϊκών και τραχύν εν τω κρητικώ αυτού ιδιώματι, ως αρχαϊκά είναι τα γράμματα δι'ων είναι γεγραμμένον».

Η αξία της επιγραφής είναι μεγάλη. Οι ειδικοί πιστεύουν ότι μας παρέχει έναν αντιπροσωπευτικό τύπο νομοθεσίας των δωρικών πόλεων της Κρήτης και τούτο είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς οι ειδήσεις για τη νομοθεσία του

δωρικού κόσμου είναι πολύ περιορισμένες. Βέβαια εδώ δεν πρόκειται για νομοθετικό κώδικα με αυστηρή δομή και με συστηματική καταγραφή της νομοθεσίας. Αναφέρονται διάφορα θέματα χωρίς αλληλουχία και εσωτερική σύνδεση. Αλλά και στη αφορμή αυτή ακόμη η επιγραφή της Γόρτυνας είναι μνημείο κολοσσιαίας σημασίας. Οι βασικές διατάξεις του αναφέρονται στην προσωπική ελευθερία των πολιτών, στη σαφή και με δικαστική κατοχύρωση διάκριση της ιδιότητας του ελεύθερου και του δούλου, στην προσβολή των ηθών (βιασμοί,μοιχείες κ.λ.π), στο οικογενειακό δίκαιο (διαζύγια, διανομή πατρικής περιουσίας, νομιμοποίηση τέκνων, σχέσεις γονέων και τέκνων, υιοθεσία κ.λ.π), στις εμπορικές συναλλαγές και σε πολλά άλλα ζητήματα του κοινού αστικού δικαίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η νομοθεσία αυτή δεν προβλέπει βάρβαρες ποινές και απαιτεί πάντοτε δικαστική απόφαση για την εφαρμογή των διατάξεων, με σαφείς οδηγίες για την κάθε περίπτωση. Κατοχυρώνεται επίσης τη θέση της γυναίκας, χωρίς να της δίνει ιδιαίτερα προνόμια. Αξίζει να σημειωθεί ακόμη ότι αγνοεί την ποινή του θανάτου. Αλλά η αξία της επιγραφής δεν είναι μόνο νομική. Σημαντικές είναι οι πληροφορίες για την οικονομική και κοινωνική οργάνωση των δωρικών πολιτειών στην Κρήτη κατά τον 6^ο αιώνα. Δεν πρέπει επίσης να παροράται η γλωσσική αξία της επιγραφής. Χάρη σ'αυτήν έχουμε μια θεαματική εικόνα της δωρικής διαλέκτου, όπως την μιλούσαν στην κρήτη κατά τους πρώιμους αυτούς χρόνους. Η απουσία άλλων φιλολογικών κειμένων κάνει ακόμα μεγαλύτερη τη γλωσσική αξία της επιγραφής.

Ίδου ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα (σε μετάφραση) :

«Αν ο άνδρας και η γυναίκα χωρίζουν, (τότε) η γυναίκα να πάρει πίσω τα δικά της, ποσά είχε όταν πήγε στον άνδρα της, και το μισό από τους καρπούς (εισοδήματα), αν το εισόδημα προέρχεται από δική της ιδιοκτησία και από όσα έχει υφάνει να κρατεί τα μισά, και πέντε στατήρες, αν ο άνδρας είναι αίτιος του διαζυγίου αν όμως ο άνδρας ισχυρίζεται ότι δεν είναι αίτιος, τότε ο δικαστής να αποφασίσει αφού τον ορκίσει».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ

Η Μεγάλη Επιγραφή προβλέπει ρυθμίσεις για τα εξής θέματα

- ◆ Προσδιορισμός προσωπικής κατάστασης ελεύθερου ή δούλου. Απαγόρευση αυτοδικίας. Προστασία κατηγορουμένου πριν από δίκη.
 - ◆ Βιασμός και μοιχεία.
 - ◆ Περιουσιακά ζητήματα μετά τον θάνατο συζύγων.
 - ◆ Δωρεές ανάμεσα σε συζύγους.
 - ◆ Δικαίωμα δούλης μετά τη λύση του γάμου της.
 - ◆ Γέννηση τέκνου μετά το διαζύγιο. Εξώγαμα τέκνα. Έκθεση τέκνου.
 - ◆ Πατρική εξουσία. Σύζυγος κυρία περιουσίας της. Κληρονομική διαδοχή. Παροχή προίκας. Οικογενειακές περιουσιακές σχέσεις.
 - ◆ Εξαγορά δούλου στο εξωτερικό και απελευθέρωση του με λύτρα.
 - ◆ Τέκνα από ελεύθερους και δούλους.
 - ◆ Εξαγορά δούλου και ευθύνη εξαγοράσαντος.
 - ◆ Το δίκαιο της πατρούχου.
 - ◆ Υποχρεώσεις θανόντος και συγγενών του.
 - ◆ Υποχρεώσεις γιού εγγυηθέντος ενώ ζει ο πατέρας του.
 - ◆ Διαδικασία απόδειξης χρέους σε ειδικές περιπτώσεις.
 - ◆ Θέματα δωρεών.
 - ◆ Ακύρωση δωρεάς σε περίπτωση οφειλής του δωρητή.
 - ◆ Αναπαλλοτρίωτο υπέγγυων ανθρώπων.
 - ◆ Υιοθεσία {Άνπανσις}.
 - ◆ Απαγωγή διεκδικούμενου πριν από τη δίκη.
 - ◆ Οδηγίες προς το δικαστή για τις αποδείξεις.
 - ◆ Ευθύνη για χρέη θανόντος.
 - ◆ Συμπλήρωση διατάξεων των δελτίων.
- Μεταβατικές διατάξεις για τις δωρεές. Ορφανοδικαστικές.
Συμπληρωματικές διατάξεις για την πατρούχο.

ΣΤΗΛΗ Ι

ΘΕΟΙ!

Αν κάποιος προτίθεται να αρχίσει δικαστικό αγώνα για έναν ελεύθερο ή έναν δούλο, να μην τον συλλαμβάνει πριν από τη δίκη. Αν τον συλλάβει, να καταδικαστεί-αν είναι ελεύθερος-σε πρόστιμο δέκα στατήρων, και αν είναι δούλος(σε πρόστιμο)πέντε στατήρων-και ο δικαστής να διατάξει την απόλυση του μέσα σε τρεις μέρες. Αν όμως δεν τον απολύσει, να καταδικάζεται σε πρόστιμο ενός στατήρα-αν είναι ελεύθερος, και αν είναι δούλος σε πρόστιμο μιας δραχμής-για κάθε επιπλέον ημέρα, μέχρι να τον απολύσει. Και ο δικαστής να αποφασίσει ενόρκως τον αριθμό των ημερών. Αν όμως αρνείται ότι τον έχει συλλάβει και δεν υπάρχει μάρτυρας για την πράξη, αποφασίζει ενόρκως ο δικαστής. Αν άλλος μάρτυρας ισχυρίζεται ότι ο συλληφθείς είναι ελεύθερος και ένας άλλος ότι είναι δούλος, τότε να κερδίσει τη δίκη αυτός που υποστηρίζει ότι είναι δούλος. Αν η δίκη γίνεται για δούλο και η καθεμία πλευρά ισχυρίζεται ότι είναι δικός, αν υπάρχει μάρτυρας γι'αυτό, ο δικατής να δικάζει κατά τον μάρτυρα. Αν όμως υπάρχουν μάρτυρες είτε και για τις δύο πλευρές είτε και για καμία από τις δύο πλευρές, ο δικαστής αποφασίζει ενόρκως. Όταν εκδοθεί καταδικαστική απόφαση κατά εκείνο που κατακρατεί, αυτός υποχρεώνεται να ελευθερώσει τον ελεύθερο μέσα σε πέντε μέρες, και τον δούλο να τον επιστρέψει στον κύριο του. Αν όμως δεν τον απελευθερώσει ή δεν τον αποδώσει ο δικαστής να επιδικάσει στους νικητές για μεν τον ελεύθερο πενήντα στατήρες και ένα στατήρα την ημέρα μέχρι την απελευθέρωση, στην περίπτωση δε του δούλου δέκα στατήρες και μια δραχμή την ημέρα μέχρι να τον αποδώσει στον κύριο του. Με την παρέλευση ενός έτους από την καταδικαστική απόφαση να εισπράττονται τα διπλάσια ή και λιγότερα ακόμα όχι όμως περισσότερα. Για τον χρόνο να αποφασίζει ενόρκως ο δικαστής. Αν όμως ο δούλος, για λογαριασμό του οποίου ηττήθηκε κάποιος, καταφύγει ικέτης να καλέσει ο ίδιος ο νικημένος-ή άλλος για λογαριασμό του-τον νικητή μπροστά σε δύο μάρτυρες και να καταδείξει τον δούλο στον ναό που έχει καταφύγει. Αν όμως δεν τον καλέσει και δεν τον καταδείξει, να καταβάλει όσα ορίζονται στην απόφαση. Και αν δεν το πράξει αυτό ούτε μετά από ένα έτος, να καταβάλει επιπλέον το ίδιο πρόστιμο. Αν πεθάνει αυτός που έκανε τη σύλληψη και διαρκεί η δίκη, να καταβληθεί το απλό πρόστιμο.

Αν κάποιος από τους κόσμους συλλαμβάνει κάποιον ή αν κάποιος άλλος συλλαμβάνει κάποιον που ανήκε σε κάποιον κόσμο, η δίκη να γίνει μετά την λήψη της θητείας του κόσμου. Αν χάσει την δίκη να καταβάλει όσα ορίζονται στην απόφαση, από την ημέρα που έγινε η σύλληψη. Σε όποιον συλλάβει καταδικασμένο οφειλέτη αυτοενεχυριασθέντα να μην επιβάλλεται η ποινή.

ΣΤΗΛΗ ΙΙ

Αν κάποιος ελεύθερο ή ελεύθερη, θα καταβάλλει εκατό στατήρες. Όταν βιάσει «απαίτερο», θα καταβάλλει δέκα στατήρες. Αν ένας δούλος βιάσει ελεύθερο ή ελεύθερη θα καταβάλλει τα διπλά από αυτά. Αν ένας ελεύθερος βιάσει έναν «οικέα» ή μια οικέα να καταβάλλει πέντε δραχμές και αν ένας οικέας βιάσει έναν οικέα ή μια οικέα να καταβάλλει πέντε στατήρες. Αν κάποιος βιάσει μία δούλη «οικόσυτη», να καταβάλλει πέντε στατήρες. Αν όμως η δούλη έχει ήδη διακορευτεί, να καταβάλλει έναν όβολο, αν τη βίασε την ημέρα, και δύο οβολούς αν την βίασε την νύχτα. Και η δούλη να καταθέσει ενόρκως.

Αν κάποιος αποπλανήσει μια ελεύθερη, ενώ αυτή βρίσκεται στην κηδεμονία ενός κηδεστή, να καταβάλλει δέκα στατήρες, αν υπάρχει μαρτυρική κατάθεση. Αν κάποιος συλληφθεί να μοιχεύει με ελεύθερη στον οίκο του πατέρα της, ή του αδελφού της ή του άνδρα της, να καταβάλλει εκατό στατήρες. Αν η μοιχεία έγινε σε άλλο οίκο να καταβάλλει πενήντα στατήρες. Αν η μοιχεία έγινε με την γυναίκα ενός απέταιρου, να καταβάλλει δέκα στατήρες. Αν η μοιχεία έγινε από δούλο με ελεύθερη, να καταβάλλει τα διπλά από αυτά. Αν η μοιχεία έγινε από δούλο με τη γυναίκα δούλου, πέντε. Να ορίσει αυτός που συνέλλαβε τους μοίχους, μπροστά σε τρεις μάρτυρες, στους κηδεστές αυτού που συνέλλαβε μέσα στον οίκο, ότι θα ελευθερωθεί αφού καταβληθούν τα λύτρα μέσα στις πέντε προσεχείς ημέρες. Στον κύριο του συλληφθέντος μοιχού δούλου, οι μάρτυρες να είναι δύο. Αν δεν καταβάλλει τα λύτρα, αυτοί που συνέλλαβαν τον μοιχό έχουν το δικαίωμα να τον μεταχειριστούν όπως επιθυμούν. Αν όμως αυτός που συνελήφθη ισχυρίζεται ότι είναι θύμα δόλου, τότε να ορκιστεί αυτός που τον συνέλαβε-στην περίπτωση αυτή το πρόστιμο να είναι πενήντα και πλέον στατήρες-μαζί με άλλους τέσσερις μάρτυρες, δίνοντας κατάρα στον εαυτό του, ότι πραγματικά τον συνέλλαβε και δεν είναι θύμα δόλου. Αν πρόκειται για «απέταιρο», να ορκιστεί μαζί με δύο άλλους μάρτυρες. Αν είναι «οικέας», να ορκιστούν ο κύριος του και άλλος ένας.

Αν ένα ανδρόγυνο διαζευχθεί, η γυναίκα να κρατάει την δική της περιουσία με την οποία ήρθε στον γάμο, και το μισό της παραγωγής, αν αυτή προήλθε από την δική της περιουσία. Όμοια να κρατάει από τα χειροτεχνήματα της τα μισά, ό,τι και αν είναι αυτά, και επιπλέον πέντε στατήρες, αν ο άνδρας είναι υπαίτιος ντου διαζυγίου. Αν όμως ο άνδρας ισχυρίζεται ότι δεν είναι υπαίτιος του διαζυγίου, να αποφασίζει ο δικαστής ενόρκως.

ΣΤΗΛΗ ΙΙΙ

Αν η γυναίκα πάρει κάτι παραπάνω από την περιουσία του άνδρα της, να καταβάλλει ως πρόστιμο πέντε στατήρες. Και αυτό που πήρε ή υπεξαίρεσε, πρέπει να τα αποδώσει. Αν όμως αρνηθεί ότι πήρε κάτι παραπάνω, να ορίσει ο δικαστής ότι οφείλει να το δηλώσει ενόρκως στο όνομα της θεάς Άρτεμης στο Αμυκλαίο ιερό μπροστά στο άγαλμα της Τοξίας. Αν κάποιος της αφαιρέσει οτιδήποτε, αφού αυτή έχει αρνηθεί ενόρκως, να καταβάλλει ως πρόστιμο πέντε στατήρες και το ίδιο πράγμα(που υπεξαίρεσε). Αν υπάρχει τρίτος συνεργός στην υπεξαίρεση, να καταβάλλει δέκα στατήρες και επιπλέον να καταβάλλει εις διπλούν το πράγμα, για το οποίο ο δικαστής θα βεβαιώσει ενόρκως ότι υπεξαირέθηκε με τη συμμετοχή του. Αν ένας άνδρας πεθάνει χωρίς να αφήσει τέκνα, η γυναίκα του, αν θέλει, μπορεί να ξαναπαντρευτεί κρατώντας την περιουσία της και όσα της είχε δώσει επιπλέον ο άνδρας της όπως ορίζει ο νόμος, μπροστά σε τρεις ενήλικες μάρτυρες. Αν πάρει κάτι που ανήκει στα τέκνα της, αυτό να αποτελέσει θέμα δίκης. Αν όμως ο άνδρας την αφήσει χωρίς τέκνα, να διατηρήσει και τα δικά της πράγματα και τα μισά από τα χειροτεχνήματα της. Και από το οικογενειακό εισόδημα να πάρει μαζί με τους «επιβάλλοντες» το μερίδιο της, καθώς και ό,τι τις έχει δώσει ο άνδρας της σύμφωνα με τις κειμενικές διατάξεις. Αν όμως πάρει κάτι παραπάνω αυτό να αποτελέσει θέμα δίκης. Αν μια γυναίκα πεθάνει άτεκνη, ο άντρας να αποδώσει στους «επιβάλλοντες» την περιουσία της, τα μισά από τα χειροτεχνήματα της και το μισό από το εισόδημα που προέρχεται από την περιουσία της. Αν ο άνδρας θέλει να δώσει στη γυναίκα εφάπαξ «διατροφή», αυτή να αποτελείται από ενδύματα ή από δώδεκα στατήρες ή από αντικείμενο αξίας δώδεκα στατήρων, όχι όμως μεγαλύτερης.

Αν μια οικέα χωρίσει έναν οικέα είτε εν ζωή ή μετά τον θάνατο, να διατηρεί την περιουσία της. Αν πάρει κάτι επιπλέον ακόμα αυτό να είναι θέμα δίκης. Αν μια διαζευγμένη γυναίκα γεννήσει, πρέπει να φέρουν το παιδί στον(πρώην)σύζυγο της στο σπίτι του με την παρουσία τριών μαρτύρων. Αν αυτός δεν το παραλάβει, το παιδί θα πρέπει να υπαχθεί στην εξουσία της μητέρας του, είτε για να ανατραφεί είτε για να εκτεθεί, και οι συγγενείς και οι μάρτυρες θα πρέπει να προτιμώνται ενόρκως.

Αν μια γυναίκα οικέας γεννήσει παιδί ενώ είναι διαζευγμένη, να φέρνει το παιδί στον κύριο του άνδρα που την νυμφεύθηκα με την παρουσία δύο μαρτύρων και αν αυτός δεν το αναλάβει, το παιδί να περιέλθει στην κηδεμονία του κυρίου της γυναίκας οικέα.

ΣΤΗΛΗ IV

Αλλά αν νυμφευθεί πάλι τον ίδιο άντρα πριν από την παρέλευση ενός έτους, το παιδί θα βρίσκεται στην κηδεμονία του κυρίου του άνδρα οικέα, και ο πατέρας του παιδιού, καθώς και οι μάρτυρες θα προτιμούνται ενόρκως.

Αν μια διαζευγμένη γυναίκα πρόκειται να εκθέσει το παιδί της, πριν το παρουσιάσει όπως ήδη καθορίστηκε, αν καταδικαστεί, να πληρώσει για το παιδί ελεύθερου πενήντα στατήρες και για το παιδί δούλου είκοσι πέντε στατήρες. Και αν ο άνδρας δεν έχει σπίτι στο οποίο θα πρέπει να φέρει το παιδί, ή αν δεν το δει, η μητέρα μπορεί να εκθέσει το παιδί χωρίς τιμωρία.

Αν μια ανύπανδρη οικέας συλλάβει και γεννήσει, το παιδί θα είναι στη κηδεμονία του κυρίου του πατέρα της. Αλλά στην περίπτωση που αυτός δεν ζει, το παιδί θα περιέλθει στην κηδεμονία των κυρίων των αδελφών της.

Ο πατέρας έχει τον έλεγχο των παιδιών και τη διανομή της περιουσίας και η μητέρα έχει τον έλεγχο της δίκης της περιουσίας. Για όσο διάστημα ζουν, δεν υπάρχει ανάγκη να κάνουν διανομή. Αν όμως ένα παιδί καταδικαστεί να του δίνεται το μερίδιο όπως έχει καθοριστεί.

Όταν πεθάνει κάποιος, τα σπίτια που βρίσκονται στην πόλη και ότι υπάρχει μέσα σε αυτά, αν στα σπίτια αυτά δεν κατοικεί ένας οικέας, αλλά αυτός κατοικεί στην ύπαιθρο, καθώς και τα πρόβατα και τα μεγαλύτερα ζώα, όσα δεν ανήκουν σε οικέα, να περιέρχονται στους γιους. Αλλά όλη η υπόλοιπη περιουσία να μοιράζεται δίκαια και οι γιοι, όσοι κι αν είναι, να λαμβάνουν ο καθένας δύο μέρη, ενώ οι θυγατέρες, όσες κι αν είναι, να λαμβάνουν ένα μέρος.

Η περιουσία της μητέρας, επίσης, σε περίπτωση θανάτου, να μοιράζεται με τον ίδιο τρόπο, όπως περιγράφηκε για την περιουσία του πατέρα. Αν όμως δεν υπάρχει περιουσία εκτός από το σπίτι, οι θυγατέρες να λαμβάνουν το μερίδιο τους όπως περιγράφηκε.

Και αν ο πατέρας, εν ζωή, επιθυμεί να προικίσει την ύπανδρη θυγατέρα του, να της δώσει σύμφωνα με όσα περιγράφηκαν και όχι περισσότερα. Όποια θυγατέρα, στην οποία είχε δώσει ή δεσμεύσει ο πατέρας περιουσία να τα κρατήσει αυτά τα πράγματα, αλλά να μη λάβει τίποτε παραπάνω από την πατρική περιουσία.

ΣΤΗΛΗ V

Όποια γυναίκα δεν έχει καθόλου περιουσία είτε από δωρεά από πατέρα ή από αδελφό είτε από υπόσχεση(τους) ή από κληρονομιά(όπως θεσπίστηκε),όταν οι Αιθαλεύς στρατός,δηλαδή ο Κύλλος και οι σύντροφοι του,είχαν την εξουσία(των κόσμων),αυτές οι γυναίκες να λαμβάνουν το μερίδιο τους.Αλλά να μην υπάρχει δυνατότητα για δίκη εναντίον προηγούμενης ευεργεσίας στην γυναίκα.

Όταν ένας άνδρας ή μια γυναίκα πεθάνει,αν υπάρχουν παιδιά ή εγγόνια ή δισέγγονα,να λαμβάνουν την περιουσία.Αν δεν υπάρχει κανείς από τα παραπάνω,παρά μόνον αδελφοί του πεθαμένου και παιδιά η εγγόνια των αδελφών του,αυτά να λαμβάνουν την περιουσία.Αν πάλι δεν υπάρχει κανείς από τα παραπάνω,παρά μόνον αδελφές του τεθνεώτος και παιδιά ή εγγόνια των αδελφών του,αυτά να λαμβάνουν την περιουσία.

Και αν δεν υπάρχει κανείς από αυτούς,να λαμβάνουν την περιουσία οι κοντινότεροι συγγενείς(επιβάλλοντες).Κια αν δεν υπάρχει κανείς από αυτούς,να κληρονομούν αυτοί που ανήκουν στον ίδιο{κλήρο}(από την αρχική διανομή).

Αν άλλοι από τους κληρονόμους επιθυμούν να διανείμουν την υπηρεσία και άλλοι όχι,ο δικαστής να ορίσει όλη η περιουσία να ανήκει σε αυτούς που επιθυμούν τη διανομή,μέχρι να προβούν σ'αυτήν(τη διανομή).

Και αν κανένας βλάπτει ή υπεξαιρεί,ή αποκομίζει κάτι(από την περιουσία)μετά την έκδοση της απόφασης του δικαστή,να πληρώνει πρόστιμο δέκα στατήρες και εις διπλούν την αξία του τμήματος(της περιουσίας που υπεξείρεσε).

Ως προς τα ζώα,την παραγωγή,τα ενδύματα,τα κοσμήματα και τα έπιπλα,αν δεν επιθυμούν να προβούν στη διανομή.ο δικαστής να αποφασίσει ενόρκως,λαμβάνοντας υπόψη όσα ισχυρίζονται(οι ενδιαφερόμενοι).

Αν όμως κατά τη διανομή της περιουσίας δεν συμφωνούν με αυτήν(τη διανομή),να εκθέσουν την περιουσία σε πλειστηριασμό.Και,αφού πωλήσουν σε όποιον πλειοδοτήσει,να παίρνει ο καθένας το μερίδιο που του αναλογεί.Και κατά τη διανομή της περιουσίας να είναι παρόντες τρεις ή περισσότεροι ελεύθεροι μάρτυρες.

ΣΤΗΛΗ VI

Αν δίνει κανείς(περιουσία)στη θυγατέρα,να γίνεται τούτο κατά τα καθιερωμένα.Όσο ο πατέρας ζει,να μην πωλείται ούτε να ενεχυριάζεται από τον γιο(τίποτε)από την πατρική περιουσία.Όσα όμως ο ίδιος(ο πατέρας)έχει αποκτήσει ή κληρονομήσει,αν θέλει να τα εκποιεί.

Ούτε ο πατέρας να μπορεί να πωλήσει ή να ενεχυριάσει την περιουσία των τέκνων,την οποία τα ίδια έχουν αποκτήσει ή κληρονομήσει.Ότε ο σύζυγος να πουλάει ή να υπόσχεται την περιουσία της συζύγου,ούτε ο γιος την περιουσία της μητέρας.

Και αν κάποιος αγοράσει κάτι ή ενεχυριάσει κάτι ή δεχθεί μια υπόσχεση,αν και έχει ορισθεί διαφορετικά,από τη συγγραφή του παρόντος νόμου,τα μεν πράγματα να παραμένουν στην μητέρα και στη γυναίκα,αυτός δε που αγόρασε,ενεχυρίασε ή υποσχέθηκε,να καταβάλει στον αγοραστή ή στον αποδεχθέντα το ενέχυρο ή την υπόσχεση το διπλό τίμημα,και αν υπάρχει καμιά ζημιά,το απλό τίμημα.Για τα προηγούμενα από τον νόμο αυτόν να μην υπάρχει θέμα για δίκη.

Αν,εν τούτοις,ο εναγόμενος ισχυρίζεται,αναφορικά με το πράγμα για το οποίο γίνεται η δίκη,ότι αυτό δεν ανήκει στη μητέρα ή στην γυναίκα,η δίκη γίνεται ενώπιον του αρμόδιου δικαστή,που ορίζεται σε κάθε περίπτωση.

Αν μια μητέρα αποβιώσει αφήνοντας τέκνα,τη μητρική περιουσία να τη διαχειρίζεται ο πατέρας.Να μην την πουλά,όμως,και να μην την ενεχυριάζει,αν δεν συναινέσουν τα τέκνα ,όταν ενηλικιωθούν.

Αν όμως κάποιος με άλλο τρόπο αγοράσει ή ενεχυριάσει κάτι,τα πράγματα να παραμένουν στα τέκνα και ο αγοραστής ή ενεχυριαστής να πληρώσει στο διπλό την αξία του,αν όμως υπάρχει ζημιά,να πληρώσει το απλό τίμημα.

Και αν ο άνδρας νυμφευθεί άλλη γυναίκα,τη διαχείριση της πατρικής περιουσίας να έχουν τα τέκνα.Αν κάποιος,λόγω υποχρέωσης που έχει προς κάποιον που του ζητάει,τον απελευθερώσει από κάποια άλλη πόλη,επειδή βρέθηκε έξω από τον δήμο,ο απελευθερωθείς να βρίσκεται στην εξουσία αυτού που τον απελευθέρωσε,μέχρι να καταβάλει το οφειλόμενο ποσό.Αν όμως δεν συμφωνούν για το ποσό ή δεν παραδέχεται ότι ζήτησε να απελευθερωθεί,ο δικαστής να αποφασίζει ενόρκως λαμβάνοντας υπόψη τους ισχυρισμούς που προβάλλονται.

ΣΤΗΛΗ VII

Αν ένας δούλος [οικέας] έλθει [σε σπίτι ελεύθερης] και νυμφευθεί μια ελεύθερη γυναίκα, τα τέκνα τους να είναι ελεύθερα. Αν όμως μια ελεύθερη γυναίκα έλθει [σε σπίτι δούλου=οικέα] και παντρευτεί ένα δούλο [=οικέα], τα τέκνα να είναι δούλοι.

Αν από την ίδια μητέρα γεννηθούν [τέκνα που είναι] ελεύθεροι και [τέκνα που είναι δούλοι, όταν αποβιώσει η μητέρα, αν υπάρχει περιουσία, να την λαμβάνουν οι ελεύθεροι. Αν όμως δεν γεννηθούν ελεύθεροι, να λαμβάνουν [την περιουσία] οι [επιβάλλοντες].

Όποιος αγοράσει έναν δούλο από την αγορά και δεν είχε ολοκληρώσει τη συμφωνία μέσα σε εξήντα μέρες, αν κάποιον έχει βλάψει [ο δούλος] πριν ή μετά την εξαγορά, αυτό να αποτελεί θέμα δίκης.

Η [πατρούχος] οφείλει να παντρεύεται τον μεγαλύτερο από τους υπάρχοντες αδελφούς του πατέρα της. Αν υπάρχουν και άλλες [πάτρουχοι] και άλλοι αδελφοί, να παντρεύεται καθεμιά τον επόμενο σε ηλικία.

Αν όμως δεν υπάρχουν αδελφοί του πατέρα του, αλλά γιοι των αδελφών, η [πατρούχος] να παντρεύεται τον γιο του μεγαλύτερου. Αν υπάρχουν και άλλες [πατρούχοι], να παντρεύεται καθεμιά τον γιο του επόμενου σε ηλικία αδελφού [του πατέρα της].

Ο [επιβάλλον] μπορεί να έχει μια μόνο [πατρούχο], και όχι περισσότερες.

Αν είναι ανώριμος ο έχων το δικαίωμα γάμου [με την «πατρούχο», ή αν η «πατρούχος»[είναι ανώριμη], το σπίτι, αν υπάρχει, να το κρατάει αυτή, και από τα εισοδήματα από όλα τα πράγματα, το μισό να το λαμβάνει ο έχων το δικαίωμα γάμου.

Αν, με το επιχείρημα αυτό ότι είναι ανώριμος, ο έχων το δικαίωμα γάμου (με την «πατρούχο», αν και είναι έφηβος, δεν θέλει να νυμφευθεί την, επίσης έφηβο, «πατρούχο», να μένει σε αυτήν όλη η περιουσία και η παραγωγή της, μέχρι αυτός να νυμφευθεί.

Αν ο «επιβάλλον», όντας ενήλικας, δεν επιθυμεί να νυμφευθεί την έφηβο και επιθυμούσα να τον παντρευτεί «παρούχο», οι «κηδεστές» της να κάμουν αγωγή, και ο δικαστής να ορίσει ότι πρέπει αυτός να νυμφευθεί σε δυο μήνες. Αν όμως δεν την νυμφευθεί, όπως έχει ορισθεί, αυτή να κρατάει όλη την περιουσία της και, αν υπάρχει άλλος επιβάλλον να τον παντρεύεται. Αν όμως δεν υπάρχει άλλος «επιβάλλον», να παντρεύεται όποιον θέλει από αυτούς που την ζητούν από την φυλή της.

ΣΤΗΛΗ VIII

Αν η «πατρούχος»,όντας σε εφηβική ηλικία, δεν επιθυμεί να παντρευτεί τον επιβάλλοντα, ή αν εκείνος είναι ανώριμος και εκείνη δεν θέλει να τον περιμένει, το μεν σπίτι, αν υπάρχει, στην πόλη, να το έχει η πατρούχος, μαζί με όσα υπάρχουν μέσα σε αυτό, και από την υπόλοιπη περιουσία να παίρνει τα μισά και να παντρεύεται άλλον, όποιον θέλει ή όποιον την ζητήσει από την φυλή της. Πρέπει όμως να δώσει σε εκείνον (που τελικά δεν παντρεύτηκε) το ανάλογο μέρος της περιουσίας. Αν δεν υπάρχουν πρόσωπα, τα οποία σύμφωνα με τους νόμους να έχουν τι δικαίωμα να νυμφευθούν την πατρούχο, αυτή να κρατάει όλη την περιουσία και να παντρεύεται όποιον επιθυμεί από την φυλή. Αν όμως κανείς από την φυλή δεν επιθυμεί να τη νυμφευθεί, οι «κηδεστές» της «πατρούχου» να διακηρύσσουν στη φυλή αν θέλει κανείς να νυμφευθεί. Αν κανείς θέλει, να το πράξει μέσα σε τριάντα μέρες από την διακήρυξη. Αν όχι, να παντρεύεται όποιον θέλει. Αν μια γυναίκα γίνει πατρούχος, αφού την έχουν δώσει ο πατέρας ή ο αδερφός σε γάμο, και δεν θέλει να παραμείνει σύζυγος αυτού στον οποίο την έδωσαν, και αν εκείνος θέλει, στην περίπτωση που έχει τέκνα μαζί του, αφού πάρει το αναλογικό μερίδιο της περιουσίας, όπως έχει καθοριστεί από τον νόμο, ας παντρεύεται έναν άλλο από την φυλή. Αν όμως δεν υπάρχουν τέκνα, αφού κρατήσει όλη την περιουσία, να παντρεύεται τον επιβάλλοντα, αν αυτός υπάρχει. Αλλιώς να εφαρμόζεται ο νόμος. Αν ένας σύζυγος πεθάνει και αφήσει στην πατρούχο τέκνα, αυτή, αν θέλει, να μπορεί να παντρεύεται κάποιον από την φυλή. Αυτό όμως δεν είναι υποχρεωτικό. Αν όμως ο αποθανών δεν αφήσει τέκνα, αυτή να παντρεύεται τον επιβάλλοντα, σύμφωνα με τον νόμο. Αν εκείνος που έχει τι δικαίωμα γάμου με την πατρούχο βρίσκεται μακριά από την χώρα (είναι απόδημος) και η πατρούχος είναι ώριμη για γάμο, να παντρεύεται τον επόμενο στη σειρά επιβάλλοντα, κατά τον νόμο. Πατρούχος είναι η γυναίκα που δεν έχει πατέρα ή αδερφό από πατέρα. Για τη διαχείριση της περιουσίας της να είναι υπεύθυνοι οι συγγενείς από πατέρα και αυτή να παίρνει το μισό από τους καρπούς της περιουσίας. Όσο καιρό είναι ανώριμη για γάμο.

Αν όμως δεν υπάρχει επιβάλλον για την πατρούχο, ενώ εκείνη είναι ακόμα ανώριμη για γάμο, αυτή να διαχειρίζεται και την περιουσία και την παραγωγή. Μέχρι να έρθει σε ηλικία γάμου,(η πατρούχος) να ανατρέφεται κοντά στη μητέρα της. Αν δεν υπάρχει μητέρα, να ανατρέφεται κοντά στους συγγενείς από την μητέρα της. Αν κάποιος την νυμφευθεί με τρόπο άλλον από τον οριζόμενο από τον νόμο, οι επιβάλλοντες να αναφέρουν το ζήτημα στον άρχοντα.

ΣΤΗΛΗ ΙΧ

Αν κάποιος που οφείλει χρήματα πεθάνει και αφήσει «πατρούχο», τότε αυτή η ίδια ή οι συγγενείς από τον πατέρα ή την μητέρα να μπορούν να ενεχυριάσουν η να πουλήσουν μέχρι [να καλυφτεί] η αξία της οφειλής, και η πώληση και η ενεχυρίαση να είναι νόμιμες.

Αν όμως κάποιος με άλλο τρόπο αγοράσει η ενεχυριάσει κάτι από την περιουσία της πατρούχου, τα πράγματα αυτά να παραμένουν σε αυτήν, και αυτός που πούλησε η ενεχυρίασε, στην περίπτωση που καταδικαστεί, να πληρώσει έως πρόστιμο τα διπλά σε αυτόν που πούλησε η ενεχυρίασε. Αν υπάρχει κάποια άλλη ζημιά να καταβάλλει ως πρόστιμο την απλή αξία των πραγμάτων. Αυτά ισχύουν για τις περιπτώσεις που θα συμβούν μετά την νομοθεσία αυτή. Για τις προηγούμενες υποθέσεις να μην υπάρχει θέμα δικής.

Αν όμως ο αντίδικος ισχυρίζεται, σχετικά για την υπόθεση για την οποία υπάρχει η δικαστική διαμάχη, ότι αυτή η περιουσία δεν ανήκει στην πατρώο, να αποφασίσει δικαστής ενόρκως. Αν κερδίσει την δική ότι δηλαδή το πράγμα δεν ανήκει στην πατρώο να εγερθεί αγωγή οπού υπαγορεύεται από την περίπτωση.

Αν κάποιος που έχει υπάρξει εγγυητής ή έχει χάσει μια αγωγή ή οφείλει χρήματα που έχουν δοθεί ως εγγυητή, πέθανε, ή κάποιος άλλος που έχει παρόμοια ζητήματα με αυτόν που πέθανε, στον πρέπει να εγείρεται αγωγή πριν από την παρέλευση ενός έτους. Και ο δικαστής να δικάζει συμφωνά με τις καταθέσεις των μαρτύρων του.

Αν εγερθεί αγωγή για μια υπόθεση που κερδήθηκε ο δικαστής και ο «μνήμων», αν ζουν και έχουν πλήρη δικαιώματα, και οι επιβάλλοντας να καταθέτουν ως μάρτυρες. Σε περίπτωση που υπάρχει εγγυητή για οφειλή σε τρίτο, για την οποία υπάρχει ενέχυρο...και σε περίπτωση οικονομικής συμφωνίας, να καταθέτουν ως μάρτυρες οι επιβάλλοντας. Μετά τις καταθέσεις των μαρτύρων, ο δικαστής ενόρκως να επιδικάζει το απλό πρόστιμο.

Αν ένας γιος, ενώ ο πατέρας του ζει, γίνει εγγυητής για τον τρίτωνα βαρύνεται ο ίδιος και η περιουσία που κατέχει.

Αν κάποιος έχει συγκροτήσει εταιρία με κάποιον άλλο για εμπορική επιχείρηση, εάν δεν δώσει το ποσό που οφείλει στον άλλο, να καταθέσουν τρεις ενήλικοι μάρτυρες, αν το ποσό είναι εκατό στατήρες και πάνω, και οι δυο μάρτυρες αν το ποσό είναι λιγότερο μέχρι δέκα στατήρες ή ένας μαρτυράς αν το ποσό είναι μικρότερο και ο δικαστής να δικάζει με τις καταθέσεις των μαρτύρων. Αν όμως δεν υπάρχουν μάρτυρες να βεβαιώσουν σε περίπτωση που έρθει ο συναλλαγής, είτε να το άνηθοι ενόρκως ή.....

ΣΤΗΛΗ Χ

(Οι πρώτες δεκατέσσερις σειρές της στήλης Χ είναι κατεστραμμένες και δεν μεταφράζονται)

Ένας γιος μπορεί να δώσει στην μητέρα του και ένας σύζυγος στη σύζυγο του εκατό στατήρες ή λιγότερο, όχι όμως περισσότερα. Αν όμως δώσει περισσότερα, οι επιβάλλοντες, αν θέλουν, να κρατούν την περιουσία, αφού αποδώσουν το χρηματικό ποσό.

Αν κάποιος, που έχει μια οφειλή ή έχει καταδικαστεί σε πρόστιμο, η βρίσκεται σε δική, δωρίσει κάτι, η δωρεά να είναι άκυρη, αν η υπόλοιπη περιουσία του δεν καλύπτει την αξία της οφειλής.

Να μην κάνει κάποιος προσφορά για εξαγορά ανθρώπου, εφόσον έχει ενεχυριάσει, μέχρι να τον απολύσει αυτός που τον ενεχυριάσει, ούτε όσο είναι υπόδικος, ούτε να το δεχτεί κάποιος ως πληρωμή, ως υποχρέωση ή ως υποθήκη, αν όμως προβεί σε κάποια από τις παραπάνω πράξεις, αυτοί να είναι άκυροι, αν υπάρχουν καταθέσεις από δυο μάρτυρες,

Η υιοθεσία να μπορεί να γίνεται από οποιό επιθυμεί κάποιος. Και να τελείται η πράξη της υιοθεσίας στην αγορά, μπροστά στους συγκεντρωμένους πολίτες, από το βήμα από το οποίο γίνονται οι προκυρηξεις. Αυτός που υιοθετεί να παραδώσει στην εταιρία του ένα σφάγιο και μια προέχου γεμάτη οίνο.

Αν ο υιοθετημένος πάρει όλη την περιουσία, αυτού που τον υιοθέτησε και δέν υπάρχουν γνησία τεκνά, να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις προς τους θεούς και τους ανθρώπους αυτού που τον υιοθέτησε, και να πάρει την περιουσία όπως ακριβώς ισχύει και για τα γνησία τεκνά. Αν όμως δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις αυτές. Όπως έχει ορισθεί, την περιουσία να παίρνουν οι επιβάλλοντες.

Αν αυτός που υιοθέτησε έχει γνησία τεκνά, ο υιοθετημένος να παίρνει περιουσία μαζί με τα αγόρια, όπως ακριβώς τα κορίτσια παίρνουν από τους αδελφούς τους.

ΣΤΗΛΗ ΧΙ

Εάν δεν υπάρχουν αγόρια, αλλά μονό κορίτσια, να παίρνει αυτός το ίδιο μερίδιο με αυτές και να μην είναι υποχρεωμένος να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις αυτού που τον υιοθέτησε, και ακόμη να παίρνει την περιουσία που άφησε αυτός που τον υιοθέτησε. Και ο υιοθετημένος περισσότερο στα δικαιώματα του.

Αν πεθάνει ο υιοθετημένος χωρίς να αφήσει γνησία τεκνά , να πηγαίνει η περιουσία στους «επιβάλλοντες» αυτού που τον υιοθέτησε.

Αν εκείνος που υιοθέτησε επιθυμεί μπορεί να αποκηρύξει στην αγορά από το βήμα, από το οποίο γίνονται οι προκυρηξεις, με συγκεντρωμένους τους πολίτες. Να καταθέσει δέκα στατήρες στο δικαστήριο και ο μνημών του ηνίου να δίνει το ποσό αυτό στον αποκυρηγμένο.

Μα μην έχει το δικαίωμα της υιοθεσίας καμιά γυναικά και κανείς «άνηβος».

Και να ισχύουν αυτές οι διατάξεις από την σύνταξη των νομών τούτων και εξής. Για προηγούμενες όμοιες υποθέσεις, με οποίον τρόπο και να έχει κανείς την περιουσία, είτε από υιοθεσία είτε η από υιοθετημένο, αυτό να μην αποτελεί θέμα για δική.

Ο κάθε ένας να μπορεί σε κάθε στιγμή, να παρέχει άσυλο σε άνθρωπο που συλλαμβάνεται πριν από την δίκη.

Ο δικαστής, που έχει οριστεί να εκδικάζει συμφωνά με τις καταθέσεις των μαρτύρων η κατά την ένορκη άρνηση κάποιου να εκδίδει την απόφαση του συμφωνά με την καταγραμμένη νομοθεσία, ενώ για όλα τα αλλά αποφασίζει συμφωνά με τους ισχυρισμούς που προβάλλονται.

Αν κάποιος που οφείλει χρηματικό ποσό η έχει καταδικαστεί για χρέη, πεθάνει στην περίπτωση που εκείνοι που δικαιούνται να πάρουν την περιουσία του επιθυμούν, να πληρώσουν αντί αυτόν το πρόστιμο και το χρέος σε αυτούς που τα οφείλει, και να μπορούν να πάρουν την περιουσία. Αν όμως δεν θέλουν περιουσία να μένει σε εκείνους που κέρδισαν την δική ή σε αυτούς που οφείλει τα χρέη, και κανένα επιπλέον πρόστιμο να μην επιδικάζονται στους «επιβάλλοντες». Τα χρέη του πατέρα βαρύνουν την μετρική περιουσία και της μητέρας την μητρική.

Η γυναικά, που παίρνει διαζύγιο από τον άντρα της αν ο δικαστής ορίσει να δώσει όρκο, να μπορεί να αρνητή ενόρκως για οποιαδήποτε κατηγορία μέσα σε είκοσι μέρες, μπροστά στον δικάστηκε εκείνος που έφερε το θέμα στο δικαστήριο να μπορεί να αναγγείλει την κατηγορία μπροστά στην γυναικά, στο δικαστή και στο μνήμονα, τέσσερις μέρες πριν, ενώπιον ενός μάρτυρα, που έχει ενηλικιωθεί πριν από δεκαπέντε και περισσότερα χρονιά

ΣΤΗΛΗ ΧΙΙ

Αν ένας γιος έδωσε στην μητέρα του ή ένας σύζυγος έδωσε στην σύζυγο του περιουσία, με την διαδικασία που είχε οριστεί πριν από την παρούσα νομοθεσία, αυτό να μην αποτελεί αντικείμενο δικής. Στο εξής όμως αυτά να γίνονται ως ορίζεται εδώ.

Αν δεν υπάρχουν «ορφανοδικαστές», η μεταχείριση των «πατρούχων» να γίνεται κατά τις διατάξεις, αν αυτές δεν είναι σε ηλικία γάμου. Όταν η «πατρούχος», αν δεν υπάρχει «επιβάλλον», ούτε «ορφανοδικαστής», ανατρέφεται από την μητέρα της, οι συγγενείς της από πατέρα και μητέρα, όσοι έχουν οριστεί κατά τον νόμο, να χειρίζονται τα ζητήματα της περιουσίας της, όσο καλύτερα μπορούν, μέχρι αυτή να παντρευτεί. Και να μπορεί να παντρευτεί από 12 και πάνω.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σιγά σιγά η ερευνητική εργασία μας έφτασε στο τέλος της. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι για εμάς, ήταν τιμή που μας δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθούμε με έναν τόπο τόσο γνώριμο για μας, έναν τόπο στον οποίο όπου και γεννηθήκαμε, την πανέμορφη Κρήτη μας. Πιο συγκριμένα ασχοληθήκαμε με την απονομή της δικαιοσύνης στην Γόρτυνα σε συνεξέταση με την Σπάρτη. Επίσης, μετά από την μελέτη μας σχετικά με την επιγραφή της Γόρτυνας αποκομίσαμε αρκετές πληροφορίες για την ζωή εκείνη την εποχή, για την θέση της γυναίκας, για τους δούλους, για τον γάμο και το διαζύγιο, για την προίκα, την πατρική περιουσία και για τις ποινικές διατάξεις. Έτσι καταλήξαμε στο ακόλουθα συμπεράσματα:

- **ΓΑΜΟΣ- ΔΙΑΖΥΓΙΟ:**

Μέσα στην επιγραφή δεν υπάρχουν γενικές διατάξεις για το γάμο. Από τις διατάξεις που υπάρχουν για την παρούχο συνάγονται μερικές γενικές αρχές. Έτσι η ηλικία γάμου και για το δυο φύλα ήταν ο 12^{ος} χρόνος. Δεν επιτρεπόταν η διγαμία και η πολυγαμία. Επιτρεπόταν ο γάμος με συγγενή εξ αίματος εκ πλαγίου τρίτου βαθμού.

Ο χωρισμός των συζύγων, το διαζύγιο, αναφέρεται στην επιγραφή ως διάκριση και ως χείρευση. Η λύση του γάμου μπορεί να γινόταν με συμφωνία ή μονομερώς. Η πολιτεία δεν ενδιαφερόταν για την λύση του γάμου. Δεν αναφέρονται αιτίες λύσης του γάμου, εκτός από την περίπτωση της παρούχου, που μπορούσε να διαζευχθεί, προκειμένου να κληρονομήσει τον πατέρα της, συνάπτοντας τον γάμο με το πρώτο στη σειρά επιβάλλοντα. Αναφέρεται μια περίπτωση αποζημίωσης για διαζύγιο από τον άνδρα αν αυτός ήταν υπαίτιος του διαζυγίου.

- **ΓΥΝΑΙΚΑ:**

Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της Γόρτυνας ήταν πολύ καλύτερη από τη θέση της γυναίκας στην Αθήνα. Ενώ, η αθηναία δεν είχε προσωπική περιουσία και είχε ανάγκη πάντοτε ενός προστάτη και εκπρόσωπου της στην πόλη, η γορτύνια μπορούσε να έχει δική της περιουσία και μπορούσε επίσης να εμφανίζεται μόνη, χωρίς συμπαραστάτη, στα δικαστήρια για υποθέσεις της. Δεν είχε όμως το δικαίωμα της υιοθεσίας. Είχε το δικαίωμα να διαθέτει κάθε πράγμα που της ανήκει, να αποφασίζει μόνη της για τον γάμο της και να διανέμει με τους αδελφούς της την πατρική κληρονομιά.

- **ΔΟΥΛΟΙ:**

Οι δούλοι στην αρχαία Κρήτη διακρίνονταν σε δυο κατηγορίες, από την μια πλευρά ήταν οι γνήσιοι δούλοι και από την άλλοι οι οικείς. Οι γνήσιοι δούλοι θεωρούνταν κινητή περιουσία των ιδιοκτητών τους που μπορούσαν να τους πουλήσουν. Ενώ δεν είχαν το δικαίωμα σε γάμο. Ο νόμος τιμωρούσε όποιον προσέβαλλε έναν δούλο ή μια δούλη. Γενικά οι δούλοι στη νομοθεσία της

Γόρτυνας αντιμετωπιζονταν περίπου ως ανεξάρτητα αυτοτελή ανθρώπινα όντα, και ως όχι ως πράγματα. Ήταν λιγότερο δούλοι από τους δούλους των άλλων ελληνικών πόλεων. Οι οικείς ήταν ιδιωτικοί δούλοι, δεν δικαιοπρακτική ικανότητα, είχαν όμως δικαιοκτητική, μπορούσαν δηλαδή να έχουν ορισμένη περιουσία, αντίθετα με τους δούλους στις άλλες ελληνικές πόλεις. Η περιουσία αυτή μπορούσε να ανήκε στους κύριους τους, όταν αυτοί δεν είχαν κληρονόμους. Οι οικείς μπορούσαν να παντρεύονται.

- **ΠΡΟΙΚΑ:**

Σύμφωνα με το δίκαιο της Επιγραφής οι γονείς δεν βαρύνονταν με την υποχρέωση να δίνουν προίκα στη θυγατέρα. Κατά την Επιγραφή, ο πατέρας μπορεί να δώσει στην θυγατέρα το τμήμα της περιουσίας που δικαιούνται ως κληρονόμος του. Αυτή η ενέργεια ονομάζεται δόση και γίνεται με συγκεκριμένο νομικό τύπο, ενώπιον μαρτύρων. Από την προίκα αυτή ο σύζυγος είχε μόνο τη διαχείριση και την κάρπωση. Σε περίπτωση θανάτου της μητέρας η περιουσία της περιέχεται στα τέκνα της και ουδέποτε στον σύζυγό της ή στον πατέρα της.

- **ΠΑΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ:**

_Ο πατέρας κατά την Επιγραφή έχει στην εξουσία του τα τέκνα, αλλά δεν φαίνεται να είναι εξουσιαστής τόσο, όσο επίτροπος και σύντροφος των τέκνων του. Η περιουσία εξατομικεύεται και το κάθε μέλος της οικογένειας έχει την δική του περιουσία. Σε περίπτωση θανάτου της μητέρας, ο πατέρας είχε την διαχείριση των μητρώνων, αν δεν ξανανυμφευόταν. Αλλά δεν μπορούσε να τα απαλλοτριώνει ή να τα υποθηκεύει.

- **ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ:**

Οι ποινές που προβλέπονται στις διατάξεις της Επιγραφής, είναι ιδιωτικές. Επιβάλλονται μόνο για την ικανοποίηση του θιγέντος. Την πολιτεία δεν την ενδιέφερε η δίωξη και η τιμωρία. Αναφέρονται μερικές ποινικές διατάξεις

1. Τιμωρούνται η αυτοδικία και η παράνομη προσωποκράτηση.
2. Προβλέπονται ποινές για όλες τις περιπτώσεις βιασμού.
3. Προβλέπονται ποινές για την μοιχεία.
4. Τιμωρείται η ύφεση
5. Απαγορεύεται και τιμωρείται το αδίκημα της εκθέσεως.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

- Ότι σε αντίθεση με τους άλλους ποινικούς Κώδικες της Αρχαιότητας, το Δίκαιο της Γόρτυνας, είχε φτάσει στο προχωρημένο στάδιο της χρηματικής αποτιμήσεως της πράξεως. Τη χρηματική δε αυτή αποζημίωση καθόριζε το ίδιο το Κράτος με τα δικαστήρια του παίζοντας το ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στον παθόντα και το δράστη για ν' αποφεύγεται η ατομική εκδίκηση. Η χρηματική αυτή αποζημίωση μοιάζει πολύ με τη σημερινή χρηματική ποινή η οποία έχει άμεσο πρόγονό της τη χρηματική αυτή αποζημίωση.
- Στο Δίκαιο της Γόρτυνας δεν ίσχυαν οι βάρβαρες ποινές. Πουθενά δεν αναφέρεται δικαίωμα θανάτωσης του δράστου από τον παθόντα. Σε

όλες δε τις περιπτώσεις προβλέπεται μια διεξοδική διαδικασία που περιέχει εγγυήσεις και ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αντικειμενικής αποδείξεως τόσο της ενοχής όσο και της αθωότητας του κατηγορουμένου.

- Πρωταρχική θέση έχουν τα εγκλήματα, που αφορούν την προσβολή της προσωπικής ελευθερίας, του ατόμου, της οικογένειας και της ανηλικότητας. Αυτό αποτελεί δείγμα της υψηλής πνευματικής αναπτύξεως των Κρητών της εποχής εκείνης.
- Πολλοί θεσμοί του σύγχρονου Ποινικού Δικαίου έχουν βάση τους στο Ποινικό Δίκαιο της Γόρτυνας. Έτσι ο θεσμός της εγγυήσεως, η αρχή της ίσης μεταχείρισης παθόντος και δράστου, της αντιδικίας, των μαρτύρων, του όρκου, της ηθικής αποδείξεως κλπ., έχουν ιδιαίτερη θέση στον Κώδικα της Γόρτυνος. Επίσης οι όροι τελεσμένο, απόπειρα, συμμετοχή κλπ, βρίσκουν τη ρίζα τους στον Κώδικα αυτό.

Τέλος, μπορούμε να πούμε πως δίκαια λοιπόν υποστηρίχθηκε ότι το Ποινικό Δίκαιο της Γόρτυνος σαν το πιο προηγμένο Δίκαιο της Αρχαιότητας απετέλεσε τη βάση και το πρότυπο του νεότερου Ποινικού Δικαίου και ότι οι Κρήτες νομικοί της εποχής εκείνης γίνηκαν οι δάσκαλοι της Νομικής θεμελιώσεως του νεότερου πολιτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ι.Θ.ΚΑΚΡΙΔΗ, «Ελληνική Μυθολογία», τόμος 3, εκδοτ. Αθηνών, Αθήνα 1986, σελ.262-265
- Θ.ΔΕΤΟΡΑΚΗ, « Ιστορία της Κρήτης», εκδ.Παπαδάκη, Αθήνα 1986, σελ.72-74
- Α.ΧΑΝΙΩΤΗ, « Κλασική και Ελληνιστική Κρήτη», Κρήτη Ιστορία και πολιτισμός, εκδ. ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ, Ηράκλειο 1987, σελ. 200-203,260-261
- ANTONY ANDREWES, «Αρχαία Ελληνική κοινωνία», εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1987, σελ.264-289
- Α. ΒΑΣΙΛΑΚΗ, «Η Μεγάλη επιγραφή με τον κώδικα των νόμων στη Γόρτυνα», εκδ. ΜΥΣΤΙΣ, Ηράκλειο, σελ. 11-82

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- www.spartans.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=62
- www.krassanakis.gr/sparta.htm
- www.rizaonline.gr/1/4/419.nphtml
- www.explorecrete.com/creteeast/Gortys/GR_0900_Gortys_praetorium_P.html
- <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B1%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%82>
- <http://www.cretanbeaches.com/Archaeological-Sites/mino%CF%8Aki-ep%CE%BFhi/anaktoro-faistos>
- www.hellinon.net/ANEOMENA/Epigrafi_Gortinas.htm

